

ARTIKKELI

Katsaus henkirikoksen tekijän ja uhrin läheisiin liittyvästä tutkimuksesta sekä heidän kokemistansa elämänmuutoksista henkirikoksen jälkeen

Toni Lindberg

Tampereen yliopisto

Anna Kauppinen

Tampereen yliopisto

Anna Liisa Aho

Tampereen yliopisto

Abstrakti

Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli Suomessa 79 henkirikosta. Henkirikos on traumaattinen kokemus sekä uhrin että tekijän läheisille ja vaikuttaa pitkään heidän elämäänsä.

Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli kartoittaa henkirikoksen tekijöiden ja uhrien sisaruksista tehtyjä tutkimuksia sekä kuvata läheisten kokemia elämänmuutoksia henkirikoksen jälkeen. Katsauksen tavoitteena on antaa yleiskuva henkirikoksen uhrien ja tekijöiden sisaruksiin liittyvästä tutkimuksesta. Tavoitteena on myös tuottaa tietoa koetuista elämänmuutoksista, jota yhteiskunnassa voidaan käyttää apuna kohdatessa henkirikoksen uhrien ja tekijöiden sisaruksia ja muita läheisiä. Katsauksen tutkimuskysymykset ovat: Millaista tutkimusta henkirikoksen uhrien ja tekijöiden sisaruksista on tehty? Millaisia elämänmuutoksia henkirikoksen uhrien ja tekijöiden läheiset kokivat henkirikoksen jälkeen?

Tiedonhaku suoritettiin maaliskuussa 2022 systemaattisesti CINAHL-, PsycInfo-, Medic-, Medline-, ARTO- ja ProQuest-tietokannoista. Hakusanoina käytettiin henkirikokseen liittyviä termejä sekä sanoja sisarus, sisko, veli ja perheenjäsen. Hauissa hyödynnettiin Boolean operaattoreita ja hakusanojen katkaisua. Sisäänottokriteerinä oli: Käsittelee henkirikoksen uhrin tai tekijän sisaruksia tai läheisiä. Artikkelien tuli olla vertaisarvioituja, suomen- tai englanninkielisiä ja koko tekstin tuli olla saatavilla. Haun kokonaistulos oli 2053, tietokantarajausten ja poissulkukriteerien jälkeen 76 ja koko tekstin perusteella katsaukseen valikoitui 29 artikkelia. Laadunarvioinnissa käytettiin JBI:n laadunarviointikriteerejä ja analysointimenetelmänä käytettiin induktiivista sisällönanalyysia.

Henkirikoksen uhrin sisaruksista tehtyjä tutkimuksia löytyi katsauksessa neljä ja sisarusten lisäksi muita läheisiä koskevia tutkimuksia 23. Tekijän läheisiä koskevia tutkimuksia löytyi kaksi. Tutkimukset oli julkaistu aikavälillä 1988–2022 ja suurin osa oli tehty Yhdysvalloissa. Tutkimuksista 16 oli kvalitatiivisia ja 12 kvantitatiivisia. Yksi tutkimuksista oli monimenetelmätutkimus. Tutkimuksissa tuotiin esiin läheisten selviytymiskeinoja ja elämänmuutoksia, murhan vaikutuksia elämään, uskonnon roolia selviytymisessä sekä kokemuksia rikosoikeusjärjestelmästä. Myös läheisten PTSD-oireita, pitkäaikaista surua ja

kostonhalua tutkittiin. Kvantitatiivisissa tutkimuksissa mitattiin läheisten yleistä terveydentilaa, pitkittynyttä surua, tyytyväisyyttä elämään, lasten ahdistusta ja PTSD-oireita. Yhteensä tutkimuksissa käytettiin 24 eri mittaria.

Sekä henkirikoksen uhrien että tekijöiden läheisten elämänmuutoksiin liittyi pitkäkestoinen suruprosessin kokeminen, mielenterveys- ja päihdeongelmien lisääntyminen, työ- ja toimintakyvyn heikkeneminen, sosiaalisen elämän muuttuminen ja merkityksen tunteen kadottaminen. Lisäksi läheisten elämänmuutokset sisälsivät tuskaa tuottavan tapahtuneen muistelemisen, oikeudenmukaisuuden tavoittelemisen, merkityksellisten selviytymismenetelmien käyttämisen sekä arvomaailman avartumisen.

Henkirikoksen vaikutukset läheisiin ovat lähes poikkeuksetta negatiivisia ja aiheuttavat monenlaisia seurauksia heidän elämäänsä. Henkirikos vaikuttaa läheisen fyysiseen- ja psyykkiseen terveyteen sekä sosiaaliseen- ja hengelliseen elämään. Läheisten ääni tulisi saada paremmin kuuluviin rikosoikeusprosessissa ja mediassa. Henkirikoksen vaikutuksista elämään tulisi kiinnittää huomiota sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Avainsanat: Henkirikos, sisarus, läheinen, elämänmuutokset

Kirjallisuuskatsauksen tausta

Henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena määritellään Suomen rikoslaissa (21.4.1995/578, 21§) tappo, murha, surma, lapsensurma, kuoleman tuottamus sekä törkeä kuoleman tuottamus. Kansainvälisessä kirjallisuudessa ja tutkimuksissa henkirikoksista käytetään laajempaa termistöä. Filicide tarkoittaa henkirikosta, jossa vanhempi on surmannut alaikäisen lapsensa (Putkonen ym. 2011). Vastaavasti Familicide tarkoittaa henkirikosta, jossa yleensä toinen vanhemmista on surmannut koko perheensä, tai useita perheenjäseniä (Liem ja Koenraad 2008). Extended suicide tarkoittaa henkirikosta, jossa tekijä surmaa koko perheensä tai useita perheenjäseniä ja sen jälkeen itsensä (Putkonen ym. 2011). Infanticide tarkoittaa henkirikosta, jossa vanhempi on surmannut alle vuoden ikäisen lapsensa (Stone ym. 2005) ja käsite Patricide tarkoittaa henkirikosta, jossa lapsi on surmannut oman isänsä (Damian ym. 2023). Homicide tarkoittaa henkirikosta, jossa tekijä on surmannut uhrin äkillisesti, yllättäen ja väkivaltaa käyttäen (Vigil ja Clements 2003). Tässä katsauksessa henkirikoksella tarkoitetaan yhden tai useamman henkilön tahallista tai tahatonta murhaa, tappoa, surmaa, perhesurmaa, lapsensurmaa, kunniamurhaa, terroritekoa tai muuta kuolemantuottamusta toiselle ihmiselle.

Henkirikoskuolemaan liittyy Suomessa keskeisesti seuraavat päätyypit; nuorisoväkivalta, perhe- ja parisuhdeväkivalta sekä yhteiskunnasta syrjäytyneiden miesten keskinäinen väkivalta. Naisilla avoliitto, miehillä yksin eläminen sekä työttömyys lisäävät henkirikokseen osalliseksi joutumisen riskiä. Myös päihteiden ongelmakäyttö liittyy yleisesti henkirikoksiin. Itä- ja Pohjois-Suomi kuuluu korkeamman henkirikollisuuden alueiksi. (Rikossentorjuntaneuvosto, ei pvm.–) Suomessa tapahtuneista henkirikoksista suurin osa tapahtuu puukoittamalla, väkivallalla ilman välinettä tai ampumalla (Lehti 2020). Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli Suomessa 79 henkirikosta. Määrä pieneni vähäisesti vuoden 2021 viranomaisten tietoon tulleista 83 henkirikoksesta (Tilastokeskus, ei pvm.).

Henkirikoksen uhrin läheinen on yleensä se henkilö, jolla on ollut vahva emotionaalinen side uhriin. Läheisistä tulee sekundaarisia uhreja heidän läheisensä ennenaikaisen ja traumaattisen kuoleman vuoksi (Miranda, Molina ja MacVane 2003, 48–61). Läheiseksi määritellään Suomen hallintolain (6.6.2003/434, 28§) mukaan vanhemmat, isovanhemmat, lapset, lapsenlapset, sisarukset, puoliset, vanhempien sisarukset sekä heidän puolisonsa, sisarusten lapset ja entiset puoliset. Edellä mainittujen lisäksi läheiseksi määritellään puolison vanhemmat, isovanhemmat, lapset, lapsenlapset, sisarukset, sisarusten lapset ja kaikkien edellä mainittujen puoliset. Läheiseksi määritellään myös erityisen läheiset henkilöt sekä heidän puolisonsa. Lisäksi vastaavat puolisukulaiset määritellään läheisiksi. Puolisoksi määritellään hallintolain (6.6.2003/434, 28§) mukaan rekisteröidyssä parisuhteessa olevat henkilöt, aviopuolisot sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt. Tässä katsauksessa läheisellä tarkoitetaan henkirikoksen tekijän sekä uhrin biologisia sukulaisia, sekä muulla tapaa uhrille tai tekijälle läheisiä henkilöitä. Kirjallisuuskatsauksessa sisaruksella tarkoitetaan sekä biologisia täyssisaruksia sekä puolisisaruksia.

Henkirikos koskettaa ihmisiä laajalti sukupuolesta, etnisestä taustasta, iästä ja sosioekonomisesta asemasta riippumatta, ja siksi sen erilaisten vaikutusten syitä ja seurauksia on syytä tutkia (UNODC 2019). Läheisen menettäminen henkirikoksen uhrina aiheuttaa pitkäkestoista ja traumaattista surua (Mastrocinque ym. 2020), josta selviytyminen on usein monimutkainen ja läpi elämän kestävä prosessi. Henkirikoksen uhrin läheiset tarvitsevat usein selviytymisprosessissaan oman lähitukiverkostonsa lisäksi apua ja hoitoa ammattiauttajilta (Poijula 2010). Henkirikokset tapahtuvat usein perhepiirissä ja siten myös tekijän läheisille henkirikoksen uhri on saattanut olla sosiaaliseen verkostoon kuuluva tärkeä henkilö tai jopa perheenjäsen (Rikoksentorjuntaneuvosto, ei pvm). Sisarukset kuvataan usein unohdetuiksi surijoiksi huolimatta siitä, että sisarussuhde on usein elämän pitkäaikaisin emotionaalinen suhde kahden ihmisen välillä (Nolbris ja Hellstrom 2005). Sisaruksen kuollessa menetetään tärkeä kasvukumppani ja leikkitoveri.

Suruun ja sen voimakkuuteen sekä selviytymisprosessiin vaikuttaa monet eri tekijät. Erityisesti sosiaalisen tuen puute lisää riskiä patologiseen tai krooniseen suruun sekä traumaperäiseen stressihäiriöön. (Murphy ym. 2003.) Myös surevan iällä on merkitystä surun seurauksiin. Esimerkiksi nuorten voi olla lapsia vaikeampaa selvitä surustaan, ja sen seurauksena voi ilmetä monitahoisia psyykkisiä, fyysisiä ja käytökseen liittyviä häiriöitä myöhemmällä aikuisiällä. (Cinzia ym. 2014).

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2022) on määritellyt elämäntapaan liittyvinä elämänmuutoksina esimerkiksi perheen perustamisen, terveysongelmat ja läheisen menettämisen. Muutokset voivat olla satunnaisia, kuten ihmisen kuolema, tai odotettuja, kuten eläköityminen. Nurmi ym. (2014) määrittelevät elämänmuutokset yksilössä ja hänen sosiaalisessa sekä fyysisessä ympäristössä tapahtuviksi muutoksiksi, joilla voi olla elämään niin lyhyt- kuin pitkävaikutteisia seurauksia. Elämänmuutokset vaativat usein käsittelyä ja

sopeutumista. Jokaisella muutoksella on omanalainen konteksti, kulku, kesto sekä historia ja ne ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa.

Suomalaisen tutkimuksen mukaan (Terkamo-Moisio ym. 2021) henkirikosten uhrien omaisten kokemat elämänmuutokset kohdistuivat heihin itseensä, sosiaalisiin suhteisiin, ja siihen miten he suhtautuvat yhteiskuntaan ja tulevaisuuteen. Aggression lisääntyminen, vireystilan huonontuminen, luonteenpiirteiden muuttuminen ja sairastuminen olivat läheisessä tapahtuvia muutoksia. Läheiset muuttuivat myös epäsosiaaliseksi, heidän ihmissuhteensa kärsivät ja luottamuksen puute lisääntyi. Läheisten elämän mielekkyys väheni ja tulevaisuuden toivottomuus lisääntyi. Amour (2003) tutkimuksessa ilmenee, että henkirikosuhrien perheenjäsenillä on todettu enemmän hoitoa vaativia mielenterveyshäiriöitä sekä psyykkisiä oireita kuin ominaisuuksiltaan samankaltaisilla traumauhreilla tai traumaa kokemattomilla.

Läheiset kärsivät myös alkoholi- ja huumausaineriippuvuudesta ahdistuneisuudesta, masennuksesta, posttraumaattisesta stressihäiriöstä ja komplisoituneesta surusta (Asaro, 2001). Virta ym. (2017) tuovat tutkimuksessaan esiin, että läheisen elämän perusta järkkyy henkirikoskuoleman jälkeen tuoden läheisten elämään muun muassa taloudellisia vaikeuksia ja asioista huolehtimisen vaikeutta.

Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli kartoittaa tutkimuksia, joita on tehty henkirikoksen tekijöiden ja uhrien sisaruksista sekä kuvata henkirikoksen tekijöiden ja uhrien läheisten elämänmuutoksia henkirikoksen jälkeen. Vastaavia katsauksia ei aikaisemmin ole tehty. Connolly ja Gordon (2015) tarkastelivat systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan henkirikoksen vaikutuksia uhrin läheiseen.

Katsauksen tavoitteena on kuvata kattavasti henkirikoksen uhrien ja tekijöiden sisaruksiin liittyvä tutkimus tiedonaukon kartoittamiseksi ja tulevaisuuden tutkimuksen suunnittelemiseksi. Katsauksen tavoitteena on myös tuottaa tietoa koetuista elämänmuutoksista. Tätä voidaan käyttää yhteiskunnassa laajasti apuna kohdatessa henkirikoksen uhrien ja tekijöiden sisaruksia ja muita läheisiä. Elämänmuutosten kartoittaminen antaa välineitä ennaltaehkäistä ja puuttua erityisesti kielteisiin seurauksiin. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Millaista tutkimusta henkirikoksen uhrien ja tekijöiden sisaruksista on tehty? 2. Millaisia elämänmuutoksia henkirikoksen uhrien ja tekijöiden läheiset kokivat henkirikoksen jälkeen?

Katsauksen toteuttaminen

Tämän systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on löytää tutkimuskirjallisuus kattavasti tästä aihealueesta (Suhonen, Axelin ja Stolt 2016, 7). Kirjallisuuskatsausta ohjasivat tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.

Kirjallisuushaku

Aineiston haku suoritettiin maalisi- ja huhtikuun 2022 aikana, tehden ensin alustavia kirjallisuushakua, jotta saatiin käsitys kirjallisuuden määrästä (Niela-Vilen ja Hamari 2016, 24–25). Hakusanoina käytettiin aiheen kannalta keskeisiä käsitteitä (Green, Johnson ja Adams 2006, 108–109). Lopuksi valittiin ne hakusanat, jotka tuottivat kattavimman hakutuloksen (taulukko 1.).

Lopullinen kirjallisuushaku tehtiin tietokantoihin CINAHL, PsycInfo, Medic, Medline, ARTO ja Psychology Database (ProQuest). Tietokannat ovat aiheen näkökulmasta keskeisiä terveystieteellisiä ja psykologian alan tietokantoja. Medic ja ARTO eivät tuottaneet yhtään viitettä. Hauissa hyödynnettiin Boolean operaattoreita AND ja OR sekä käytettiin sanojen katkaisua, jotta mukaan saatiin taivutusmuodot ja monikot. Asiasanahaut eivät tuoneet lisäarvoa hakutuloksiin.

Kaikissa muissa tietokannoissa, paitsi Medicissä ja ARTOssa, käytettiin rajausta, jossa artikkelin tuli olla vertaisarvioitu ja sen tuli olla englannin tai suomen kielellä. ARTOssa artikkelin tuli olla verkosta saatavilla ja Medlinessa koko teksti tuli olla saatavilla. Psychology Database (ProQuest) -tietokannassa hakusanojen sibling*, brother*, sister* ja family member* tuli sisältyä artikkelin otsikkoon. Hakusanat ja rajaukset tietokannoittain on esitetty taulukossa (taulukko 1.).

Taulukko 1. Käytetyt hakusanat ja rajaukset tietokannoittain.

Tietokanta	Hakusanat	Tulokset
Cinahl	murder OR homicide OR familicide OR patricide OR filicide OR filicide-suicide OR infanticide OR murder-suicide OR “extended suicide” OR perpetrator* AND sibling* OR brother* OR sister* OR “family member”	n=380 Rajaukset; kielet englanti ja suomi, vertaisarvioitu. Rajauksien jälkeen n=348
PsycInfo	siblings OR family members OR brothers or sisters AND homicide OR filicide OR mass murder OR infanticide OR familicide OR patricide OR murder-suicide OR extended-suicide OR perpetrator OR filicide-suicide OR murder	n=337 Rajaukset; kieli englanti, vertaisarvioitu. Rajauksien jälkeen n=233
ARTO	murha OR Kaikki osumat: henkirikos OR Kaikki osumat: tappo OR Kaikki	n=104 Rajaukset; kielet englanti ja suomi, verkosta saatavilla.

	osumat: surma OR Kaikki osumat: perhesurma OR Kaikki osumat: laajennettu itsemurha AND - sisarus OR veli OR sisko OR perheenjäsen	Rajauksien jälkeen n=8
Medic	murder OR homicide OR familicide OR patricide OR filicide OR filicide-suicide OR infanticide OR murder-suicide OR extended suicide OR perpetrator* OR murha OR henkirikos OR tappo OR surma OR perhesurma OR laajennettu itsemurha AND sibling* OR brother* OR sister* OR family member* OR sisarus OR veli OR sisko OR perheenjäsen	n= 62
Medline	murder OR homicide OR familicide OR patricide OR filicide OR filicide-suicide OR infanticide OR murder-suicide OR extended suicide OR perpetrator* AND sibling* OR brother* OR sister* OR family member*	n= 847 Rajaukset; kieli englanti, vertaisarvioitu ja koko teksti saatavilla. Rajauksien jälkeen n=165
Psychology Database (ProQuest)	murder OR homicide OR familicide OR patricide OR filicide OR filicide-suicide OR infanticide OR murder-suicide OR extended suicide OR perpetrator* AND (sibling* OR sister* OR brother* OR family member*)	n=323 Rajaukset; Kieli englanti, vertaisarvioitu ja otsikossa tuli olla sanat sibling* tai sister* tai brother* tai family member*. Rajauksien jälkeen n=242

Hakutuloksen kokonaismäärä oli 1058 viitettä. Kaikista tietokannoista päällekkäisiä viitteitä tuli 56. Otsikon ja tiivistelmän perusteella valittiin 76 sellaista artikkelia mukaan, joiden otsikossa tai tiivistelmässä oli maininta, että artikkeli käsittelee henkirikoksen uhrien tai tekijöiden läheisiä. Katsauksesta jäi yhdeksän artikkelia ulkopuolelle, koska ne eivät olleet saatavilla. Kokotekstien perusteella mukaan valikoitui 29 sisäänottokriteerit täyttävää artikkelia (liite 1.). Sisäänottokriteerinä oli, että artikkeleiden tiedonantajina tuli olla henkirikoksen tekijän tai uhrien sisarukset tai läheiset. Hakuprosessi sisäänotto- ja poissulkukriteereineen on kuvattu seuraavassa kuviossa (kuvio 1.). Valikoituneille artikkeleille tehtiin laadunarviointi käyttämällä Joanna Briggs -instituutin (JBI) laadunarviointikriteereitä (Hotus, 2018a; Hotus, 2019). Laadunarvioinnin teki ensin

---

itsenäisesti kaksi tutkijaa, jonka jälkeen laadunarvioinnit käytiin yhdessä läpi keskustellen. Laadunarvioinnin pisteet ja käytetty arviointilomake on ilmaistu liitteessä 1.

Tutkimustehtävät: Millaista tutkimusta henkirikoksen uhrin ja tekijöiden sisaruksista on tehty? Millaisia kokemuksia henkirikoksen uhrin ja tekijöiden läheisillä on?

Hakusanat: Murder, homicide, familicide, patricide, filicide, filicide-suicide, infanticide, murder-suicide, extended suicide, perpetrator*, sibling*, brother*, sister*, family member*

Murha, henkirikos, tappo, surma, perhesurma, laajennettu itsemurha, sisarus, veli, sisko, perheenjäsen

Tietokannat:

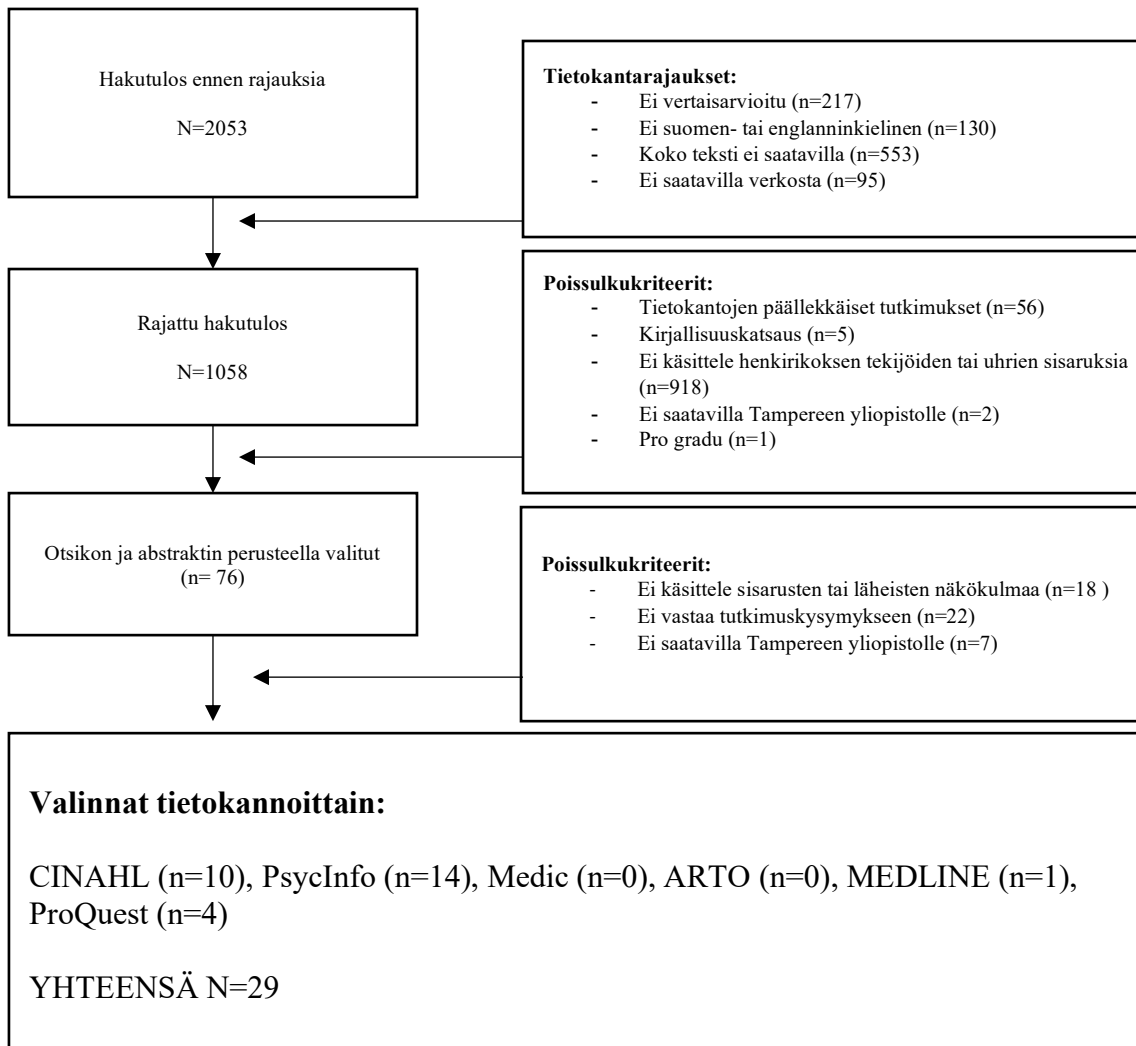
CINAHL (n=380) PsycInfo (n=337)

MEDLINE (n=847) ARTO (n=104)

Medic (n=62) ProQuest (n= 323)

Sisäänottokriteerit

- Käsittelee henkirikoksen uhrin tai tekijän sisaruksia
- Käsittelee henkirikoksen uhrin tai tekijän läheisiä

Kuvio 1. Hakuprosessin kuvaus.

Aineiston analyysi

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta aineiston analysointi kohdistui tehtyjen tutkimuksien näkökulmiin, tutkimuksissa mukana olleiden sisarusten ja muiden läheisten määriin ja maihin, joissa tutkimukset oli tehty sekä tutkimuksissa käytettyihin mittareihin. Aineiston analysoi kaksi tutkijaa yhdessä.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä, joka perustui induktiiviseen päättelyyn (Kylmä ja Juvakka 2007, 113). Aineistoon perehdyttiin lukemalla artikkelien tulososiot useaan kertaan läpi kahden tutkijan toimesta. Aineistosta etsittiin tutkimuskysymykseen vastaavat asiat (Tuomi ja Sarajärvi 2018). Aineistolähtöinen analyysi eteni aineiston pelkistämisestä ryhmittelyyn ja abstrahointiin (Tuomi ja Sarajärvi 2018). Alkuperäisilmaisut kirjoitettiin alkuperäisellä kielellä ja niistä tehtiin suomenkieliset pelkistykset. Jokainen alkuperäisilmaus ja pelkistys numeroitiin lähdeviitteen mukaisesti. Alkuperäisilmauksia tuli 297 kappaletta.

Katsauksessa arvioitiin, kuinka pitkälle aineistoa ryhmitellään, jotta tulosten informaatioarvo ei vähene (Kylmä ja Juvakka 2007, 118). Analyysissa samaa kuvaavat pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin samaan luokkaan. Alaluokat nimettiin tutkimuskysymykseen vastaavaksi. Alaluokkia muodostui 30.

Alaluokista muodostettiin seuraavaksi yläluokkia etsimällä samaan kategoriaan kuuluvia asioita. Yläluokkia muodostui yhdeksän. Yläluokan nimet vastaavat tutkimuskysymykseen ja muodostetut yläluokat sisältävät kaikki aineistosta nousseet tulokset. Seuraava taulukko (taulukko 2.) sisältää esimerkin analyysin etenemisestä yhden yläluokan osalta.

Taulukko 2. Esimerkki analyysin etenemisestä yhden yläluokan osalta.

Alkuperäisilmaus	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
“Rather, to establish a meaningful and positive life for themselves, the family members needed to make a clean breast of what had occurred.” (9f)	Tekijän läheiset kokivat asian käsittelyn merkityksellisen elämän edellytyksenä.	IHMISENÄ KASVAMINEN OLI VOIMAANNUTTAVAA	ARVO- MAAILMAN AVARTUMI- NEN
“These families coped by... advocating for change...” (12c)	Uhrin läheiset kokivat muutoksen selviytymiskeinona.		
“...they discussed...how they had grown out of their experiences into more compassionate and sensitive people who appreciated life more fully.” (18h)	Uhrin sisarukset kasvoivat myötätuntoisemmiksi ihmisiksi.		
	Uhrin sisarukset kasvoivat herkemmiksi ihmisiksi.		
	Uhrin sisarukset arvostivat elämää enemmän.		
“...there were survivors who certainly expressed... empathy...” (4b)	Uhrin läheiset kokivat empatiaa henkirikoksen tekijää kohtaan.		
“Family members described the ways in which the homicide changed their personality...” (12a)	Uhrin läheiset kokivat muutoksia persoonallisuudessa.		
“...Lisäksi läheiset kuvasivat... persoonallisuuden muutoksia.” (23c)			
“...many family members attempted to “find a new normal” after the death of their loved one.” (12c)	Uhrin läheiset etsivät uutta normaalia menetyksen jälkeen.	MAAILMANKATSO- MUS MUUTTUI	
“...family members were forced to recognize that their prior assumptions and beliefs about	Uhrin läheiset kokivat aiemmat uskomukset maailmanjärjestyksestä vanhanaikaisiksi.		

order in the world... were archaic.” (3p)			
“They also began a process of reformulating their world...” (18g)	Uhrin sisarusten maailmankuva muotoutui uudelleen.		
“...survivors were able to reassess their religious beliefs...(28f)	Uhrin läheiset arvioivat uudelleen uskonnollisia vakaumuksia.		
“...many survivors... admitted questioning God immediately following the homicide.” (28e)	Uhrin läheiset kyseenalaistivat Jumalan olemassaolon.		
“Elämän kuormittumisen lisääntymiseen sisältyi... tulevaisuuden suunnitelmien muuttuminen...”(23g)	Uhrin läheisillä tulevaisuuden suunnitelmat muuttuivat.		
“Tulevaisuuden toivottomuuden lisääntymiseen liittyi... elämästä merkityksen häviäminen.” (23h)	Uhrin läheisillä elämän merkitys hävisi.		

Tulokset

Aineiston kuvaus

Katsaukseen valikoituneet tutkimukset (tutkimuksiin viitataan jatkossa lähdeluettelon numeroin) oli julkaistu aikavälillä 1988–2022. Tutkimuksista yksi oli julkaistu 1980-luvulla (1), neljä 1990-luvulla (2, 14, 24, 25), kuusi 2000-luvulla (3, 6, 13, 17, 19, 29), kolmetoista 2010-luvulla (4, 5, 8, 10, 11, 12, 15, 18, 20, 21, 26, 27, 28) ja viisi 2020-luvulla (7, 9, 16, 22, 23). (Liite 1).

Suurin osa tutkimuksista oli kvalitatiivisia (n=16). Kvantitatiivisia tutkimuksia oli kaksitoista (n=12). Yksi tutkimuksista oli monimenetelmäinen (n=1). Kvalitatiivisissa tutkimuksissa aineistoa oli kerätty ryhmähaastatteluin (n=1), puolistrukturoiduin puhelinhaastatteluin ja avoimin kyselylomakkein (n=1), puolistrukturoiduin haastatteluin (n=7), puolistrukturoiduin fokusryhmähaastatteluin (n=2) sekä syvähaastatteluin (n=1). Lisäksi aineistoa oli kerätty puolistrukturoiduin yksilö- ja ryhmähaastatteluin (n=1),

avoimin syvähaastatteluin (n=1) ja haastattelumenetelmin (n=2). Analysointimenetelminä käytettiin hermeneuttista fenomenologiaa (n=2) fenomenologista lähestymistapaa (n=1), grounded theory-menetelmää (n=8), teema-analyysia (n=1), sisällönanalyysia (n=1) ja induktiivista sisällönanalyysia (n=2). Yhden tutkimuksen analysointimenetelmää ei selkeästi avattu (n=1). Kvantitatiivisten tutkimusten tutkimusasetelmia olivat retrospektiivinen tutkimus (n=2), vertaileva tutkimus (n=3), pitkittäistutkimus (n=2) ja poikkileikkaustutkimus (n=1). Neljän tutkimuksen asetelmaa ei avattu selkeästi (n=4). Monimenetelmätutkimuksen aineistonkeruuseen oli käytetty puolistrukturoituja haastatteluja (n=1).

Tutkimuksissa oli käytetty runsaasti erilaisia mittareita (taulukko 3). Sisarusten määrä tutkimuksissa vaihteli 1–250 välillä. Tutkimuksiin osallistuvien määrä vaihteli kolmesta osallistujasta 270 osallistujaan. Läheisiä tutkimuksissa olivat uhrin vanhemmat, lapset, lapsenlapset, isoäidit, puoliset, serkut, kälyt, tädit ja sedät. Lisäksi läheisiä olivat entiset puoliset ja tekijän vanhemmat, isovanhemmat, tädit, isovanhemmat ja entiset opettajat sekä muut uhrien ja tekijöiden läheiset. Suurin osa tutkimuksista on tehty Yhdysvalloissa (n=19). Muut tutkimukset oli julkaistu Alankomaissa (n=2), Qatarissa (n=1), Australiassa (n=1), Norjassa (n=1), Palestiinassa (n=1), Kanadassa (n=1), Iso-Britanniassa (n=1), Etelä-Afrikassa (n=1) ja Suomessa (n=1). (Taulukko 4.).

Taulukko 3. *Kvantitatiivisissa tutkimuksissa käytetyt mittarit.*

Mittarit	Retrospektiivinen	Vertailututkimus	Pitkittäistutkimus	Poikkileikkaustutkimus	Muut
SCL90-R	1				
IES	1, 21				17
GHQ-12			10		
GHQ-28			10		17
IES-R		22	10		
ICG			10	27	
WSAS			10		
CBCL					14
CGAS					14
DISC 2.3					14
CORE					17
SWLS		22			
BSI		24			25
RCAS					25

PSS-SR		2		27	26
POS					26
RSTTRIMS					26
Stuckles ja Goranson					26
TRIG	21				
CMS		24			25
NWS- PTSD			29		
NWS Depression Module			29		
ACSI	21				
CRI		2			

Taulukko 4. Tutkimusten maat, sisarusten ja läheisten määrät.

Tutkimuksen maa	Uhrin sisarukset	Tekijän sisarukset	Uhrin läheiset	Tekijän läheiset
Alankomaat	52 sisarusta (26)		157 vanhempaa, 25 puolisoa, 41 lasta ja 47 muuta läheistä (26)	
	50 sisarusta (27)		155 vanhempaa, 22 puolisoa, 39 lasta ja 46 muuta läheistä (27)	
Australia		4 sisarusta (9)		12 vanhempaa, 4 isovanhempaa ja 1 muu läheinen (9)
Etelä- Afrikka	3 sisarusta (18)			
Iso- Britannia	4 sisarusta (17)		20 vanhempaa, 6 puolisoa ja 5 lasta (17)	
Kanada	67 sisarusta (22)			
Norja	36 sisarusta (10)		67 vanhempaa (10)	

Qatar	6 sisarusta (7)		4 vanhempaa ja 3 lasta (7)	
Palestiina	12 sisarusta (16)		5 vanhempaa, 1 puoliso ja 5 muuta läheistä (16)	
Suomi	7 sisarusta (23)		7 vanhempaa, 4 puolisoa, 7 lasta ja 4 muuta läheistä (23)	
Yhdysvallat	5 sisarusta (1)		13 vanhempaa ja 1 lapsi (1)	
	20 sisarusta (2)		20 vanhempaa (2)	
	9 sisarusta (5)		10 vanhempaa, 1 isovanhempi, 1 puoliso, 1 lapsi ja 2 lastenlasta (5)	
	3 sisarusta (6)		1 lapsi ja 9 muuta läheistä (6)	
	250 sisarusta (8)		14 vanhempaa ja 2 lastenlasta (11)	
	2 sisarusta (11)		14 vanhempaa ja 2 lastenlasta (12)	
		3 sisarusta (13)		14 vanhempaa, 1 isovanhempi ja 1 muu läheinen (13)
	2 sisarusta (12)			
			7 vanhempaa ja 1 puoliso (15)	
	15 sisarusta (14)		1 puoliso ja 2 lasta (19)	
	4 sisarusta (15)		1 puoliso, 1 isovanhempi ja 5	

2 sisarusta (19)	muuta läheistä (20)
1 sisarus (20)	83 vanhempaa, 15 puolisoa ja 25 muuta läheistä (24)
27 sisarusta (24)	83 vanhempaa, 15 puolisoa ja 25 muuta läheistä (25)
27 sisarusta (25)	

Henkirikoksen tekijöiden ja uhrien sisaruksista tehty tutkimus

Tutkimuksia, jotka koskivat vain henkirikoksen uhrien sisaruksia, oli neljä (8, 14, 18, 22). Pelkästään henkirikoksen tekijöiden sisaruksia koskevia tutkimuksia ei löytynyt yhtään (Liite 1).

Sisaruksia koskevissa tutkimuksissa kuvattiin niitä sosioekonomisia tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen huostaanottoon, perheessä tapahtuneen sisaruksen kaltoinkohtelusta johtuvan henkirikoksen jälkeen (8). Tutkimuksissa kuvattiin myös lasten ja nuorten surureaktioiden eroja sisaruksen henkirikoksen jälkeen (14). Lisäksi tutkimuksissa kuvattiin nuorten aikuisten surua sisaruksen murhan jälkeen (18) sekä sisaruksen murhan vaikutuksia sisarusten terveyteen ja hyvinvointiin vertailemalla tuloksia toiseen ryhmään (22).

Henkirikoksen tekijöiden läheisiä koskevissa tutkimuksissa kartoitettiin läheisten kokemuksia tapahtumista ennen ja jälkeen henkirikoksen (9) sekä kuvattiin, kuinka perheet selviävät murhasta tuomitun läheisen kanssa ja miten yhteisöt suhtautuvat näihin perheisiin (13).

Tutkimuksia, jotka koskivat henkirikoksen uhrien sisarusten lisäksi myös muita läheisiä, löytyi 23. Näissä tarkoituksena oli täydentää henkirikoksen läheisistä tehtyä tutkimusta (1) sekä lisätä ymmärrystä uhrien läheisten kokemuksista (3), asenteista (4), tunteista (4), selviytymiskeinoista (19, 20) ja rikosoikeusjärjestelmästä (11). Myös uskonnon roolia selviytymisessä (25) sekä murhan (12, 17) tai kunniamurhan (7, 16) vaikutuksia eloonjääneisiin perheenjäseniin kuvattiin. Tutkimuksissa tuotiin esille kokemusten monimuotoisuutta ratkaisemattomasta murhasta selviytymisessä (5, 15) sekä henkirikoksen uhrien läheisten kielteisiä elämänmuutoksia (23). Lisäksi tutkimuksissa kuvattiin sisaruksien ja vanhempien välisiä PTSD-oireiden eroja onnettomuuden ja henkirikoksen

seurauksena kuolleiden sisaruksilla ja vanhemmilla (2), PTSD-oireiden ja pitkittyneen surun esiintymisestä murhan uhrien läheisillä (26, 27) sekä erilaisia vaikutuksia surureaktioihin (21). Myös henkirikosten uhrien läheisten negatiivisen stressin tasoa (24), koston halua (26), mielenterveysongelmia (10, 29) ja trauman esiintymistä lapsilla (6) tutkittiin. Tutkimusten näkökulmat on eritelty taulukossa (taulukko 5.).

Taulukko 5. Tutkimusten näkökulmat.

Henkirikoksen uhrien sisaruksista tehty tutkimus	Henkirikoksen tekijöiden sisaruksista tehty tutkimus	Henkirikoksen uhrien ja muista läheisistä tehty tutkimus	Henkirikoksen tekijöiden sisaruksista ja muista läheisistä tehty tutkimus
Sosioekonomisia tekijät, jotka vaikuttavat lapsen huostaanottoon sisarukseen kohdistuneen, kuolemaan johtaneen kaltoinkohtelun jälkeen (8)	Ei löydettyjä tutkimuksia	Täydentävä tutkimus henkirikoksen läheisistä (1)	Henkirikoksen tekijöiden läheisten kokemuksia tapahtumista ennen ja jälkeen henkirikoksen (9)
Erot surureaktioissa lapsilla ja nuorilla, jotka ovat kokeneet sisaruksen menetyksen henkirikoksen seurauksena (14)		Ymmärryksen lisääminen murhan uhrien läheisten kokemuksista tuomalla esiin heidän subjektiivisia kokemuksiaan (3)	Perheiden selviäminen murhasta tuomitun läheisen kanssa ja yhteisön suhtautuminen näihin perheisiin (13)
Nuorten aikuisten surun kokemuksia sisaruksen murhan jälkeen (18)		Ymmärryksen lisääminen murhan uhrien läheisten kokemuksista tuomalla esiin heidän subjektiivisia kokemuksiaan rikosoikeusjärjestelmästä (11)	
Murhan vaikutuksia murhan uhrien sisarusten terveyteen ja hyvinvointiin		Uskonnon rooli eloonjääneiden läheisten selviytymisessä (25)	
		Murhan vaikutukset eloonjääneisiin perheenjäseniin (12, 17)	
		Kunniamurhan vaikutuksia eloonjääneisiin perheenjäseniin (7, 16)	

verrattuna
toiseen ryhmään
(22)

Kokemuksien monimuotoisuus
ratkaisemattomasta murhasta
selviytymisessä (5, 15)

Henkirikoksen uhrien läheisten
kielteisiä elämänmuutoksia (23)

PTSD-oireiden erot
onnettomuuden ja henkirikoksen
seurauksena kuolleiden sisaruksilla
ja vanhemmilla (2)

PTSD-oireiden ja pitkittyneen
surun esiintyminen murhan uhrien
läheisillä (26, 27)

Erilaiset vaikutukset
surureaktioihin (21)
Henkirikosten uhrien läheisten
negatiivisen stressin taso (24)

Henkirikosten uhrien läheisten
koston halu (26)

Henkirikosten uhrien läheisten
mielenterveysongelmat (10, 29)

Trauman esiintyminen lapsilla (6)

Henkirikoksen tekijöiden ja uhrien läheisten elämänmuutokset henkirikoksen jälkeen

Sekä henkirikoksen uhrien että tekijöiden läheisten elämänmuutoksiin liittyi pitkäkestoinen suruprosessin kokeminen (3, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 27), mielenterveys- ja päihdeongelmien lisääntyminen (2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 23, 24, 27, 28, 29), työ- ja toimintakyvyn heikkeneminen (6, 7, 9, 10, 12, 13, 23), sosiaalisen elämän muuttuminen (3, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 23) ja merkityksen tunteen kadottaminen (3, 6, 9, 12, 13, 16, 17, 18, 23, 28). Lisäksi läheisten elämänmuutokset sisälsivät tuskaa tuottavan tapahtuneen muistelemisen (1, 3, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 23), oikeudenmukaisuuden tavoittelemisen (1, 3, 4, 5, 6, 11, 13, 17), merkityksellisten selviytymismenetelmien käyttämisen (3, 7, 9, 12, 15, 16, 19, 20, 25, 28) sekä arvomaailman avartumisen (3, 4, 9, 12, 18, 23, 28). (Taulukko 6).

Taulukko 6. Henkirikoksen tekijöiden ja uhrien läheisten elämänmuutokset henkirikoksen jälkeen.

Alaluokka	Yläluokka
Voimakkaan shokkireaktion kokeminen Pelon lisääntyminen Voimakas sureminen	Pitkäkestoisen suruprosessin kokeminen
Aggressiivisten tunteiden lisääntyminen Psykkisten oireiden lisääntyminen Päihteiden käytön lisääntyminen	Mielenterveys- ja päihdeongelmien lisääntyminen
Työkyvyn heikentyminen Toimintakyvyn heikentyminen	Työ- ja toimintakyvyn heikkeneminen
Sosiaalisten suhteiden muuttuminen erilaisiksi Epäasiallinen kohtelu toisten ihmisten taholta Perhesuhteiden heikentyminen Raskaaksi koettu yhteisöstä syrjäytyminen Leimautuminen Luottamuksen menettäminen ihmisiin ja yhteiskuntaan	Sosiaalisen elämän muuttuminen
Kuormittavat itsesyytökset Elämän mielekkyyden katoaminen	Merkityksellisyyden kadottaminen
Läheisen tekemän henkirikoksen järkyttävyys Pelko henkirikoksen toistumisen mahdollisuudesta Pyrkimys sulkea henkirikos pois mielestä Vainajan muistelemisen tärkeys	Tuskaa tuottava tapahtuneen muisteleminen
Median häiritseminen Kauna tekijää kohtaan Tekijän kiinnijääminen Oikeusjärjestelmän kuormittaminen	Oikeudenmukaisuuden tavoittelemine
Aktiivisuus Läheisten tuki Hengellisyys Psykologinen tuki	Merkityksellisten selviytymismenetelmien käyttäminen
Ihmisenä kasvaminen oli voimaannuttavaa Maailmankatsomus muuttui	Arvomaailman avartuminen

Pitkäkestoisen suruprosessin kokeminen

Pitkäkestoinen suruprosessi sisälsi voimakkaan shokkireaktion kokemisen (3, 10, 14, 16, 17, 18, 23), pelon lisääntymisen (3, 6, 7, 13, 23) ja voimakkaan suremisen (3, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 27). Sekä uhrin läheiset että sisarukset kokivat voimakkaan shokkireaktion (3, 10, 14, 16, 17, 18, 23). Lisäksi uhrin sisarukset kokivat epätodellisuuden tunnetta (14), järkytystä ja epäuskoa (14). Myös tunteettomuutta (23), tunnottomuutta (17) ja toivottomuutta (17, 23) koettiin henkirikoksen jälkeen. Henkirikokseen reagointia ei koettu tahdonalaiseksi (3) ja henkirikos tuntui pahalta unelta (14). Terrori-iskun seurauksena

kuolleiden nuorten vanhemmat kokivat tyhjyyden tunnetta (10). Uhrin läheisille, sisaruksille sekä kunniamurhan seurauksena kuolleiden naispuolisille läheisille epätoivon kokeminen oli yleistä (16, 17).

Pelon tunteet lisääntyivät sekä uhrin että tekijän läheisillä ja lapsilla (3, 6, 7, 13, 23). Tekijän läheiset kokivat pelkoa etenkin, jos läheinen oli surmannut naisen (7, 13). Lapset kokivat pelkoa kuolemaan liittyvistä kysymyksistä (6). Uhrin läheiset kokivat turvattomuuden tunnetta (3) ja murehtivat asioista (23).

Sureminen oli voimakasta niin uhrin kuin tekijänkin läheisillä sekä uhrin sisaruksilla (3, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 27). Uhrien läheiset kokivat pitkittynyttä surua, erityisesti silloin kun läheinen oli kuollut terrori-iskun tai murhan seurauksena (10, 27) tai kunniamurhan tai henkirikoksen seurauksena (16, 17). Osa uhrin sisaruksista kuvasi päättämätöntä surua (14) ja pitkäkestoista kärsimystä (22). Läheiset odottivat turhaan tuskan helpottavan (3). Naisläheiset kokivat enemmän surua kuin miehet (21). Kunniamurhan seurauksena kuolleen uhrin läheiset (16) ja nuoret aikuiset (18) kokivat, että suru tuli kokea yksin (16). Uhrin läheiset kokivat, että oli tärkeää olla näyttämättä omaa suruaan. Yksin sureminen koettiin vaikeaksi, erityisesti silloin kun murha oli jäänyt ratkaisematta. (15.) Tekijän läheiset kokivat henkirikoksen äärimmäisen kivuliaana kokemuksena (13).

Mielenterveys- ja päihdeongelmien lisääntyminen

Mielenterveys- ja päihdeongelmien lisääntyminen sisälsi aggressiivisten tunteiden (3, 4, 5, 6, 13, 14, 16, 17, 18, 23, 28, 29), psyykkisten oireiden (2, 6, 7, 9, 10, 13, 16, 17, 24, 27, 29) ja päihteiden käytön lisääntymisen (9, 12, 17, 23, 29).

Aggressiiviset tunteet lisääntyivät niin uhrin kuin tekijänkin läheisillä, myös lapsiläheisillä (3, 4, 5, 6, 13, 14, 16, 17, 18, 23, 28, 29). Verbaalinen aggressiivisuus lisääntyi aikuisilla ja lapsiläheisillä (6, 17). Tekijän läheiset, uhrin sisarukset ja läheiset kokivat vihaa (13, 14, 23). Uhrin läheiset, niin lapset kuin aikuiset, kokivat vihaa erityisesti poliiseja kohtaan (5, 6). Uhrin läheisiä ärsytti myös asiattomat ja ajattelemattomat suruvalittelut sekä läheisten lohduttaminen (3). Selvittämättömän murhan uhrin läheiset kokivat vihaa Jumalaa kohtaan (28) ja halua satuttaa tekijää vihan vuoksi (5). Myös muut uhrin läheiset halusivat kostaa tekijälle (4, 16, 18). Kostonhalu lisäsi läheisten PTSD-oireita, pitkittynyttä surua (26) ja ärtyneisyyttä (23). Uhrin läheisillä oli suuri riski väkivaltaan (29). Lapsiläheiset kokivat raivoa (17, 23) ja olivat fyysisesti väkivaltaisista sekä uhmakkaita (6). Psykkiset oireet lisääntyivät niin uhrin kuin tekijänkin läheisillä (2, 6, 7, 9, 10, 13, 16, 17, 24, 27, 29). Uhrin läheiset kokivat PTSD-oireita (27, 29). Uhrin vanhemmat raportoivat vähäisempiä PTSD-oireita lapsillaan kuin lapsiläheiset (2). Vanhemmille aiheutui enemmän PTSD-oireita lapsen henkirikoksen uhriksi joutumisesta kuin niille vanhemmille, joiden lapsi oli kuollut onnettomuuden seurauksena (2). Vanhemmilla oli merkittävästi enemmän PTSD oireita kuin muilla uhrin läheisillä (27). Henkirikoksen uhrien läheisillä oli korkeammat PTSD oireet kuin verrokkiryhmillä, jotka olivat psykiatrisia avohoitoportilaita, väkivaltarikosten

uhreja sekä aikuisia, joilla ei ollut psykiatrista hoitokontaktia. (24). Sekä tekijän että uhrin läheisillä ilmeni posttraumaattista stressiä (10, 13). Niin naispuolisen uhrin, tekijän kuin terrori-iskun seurauksena kuolleen läheiset kokivat stressiä (7, 10, 13).

Masennusta ilmeni lapsilla, jotka menettivät läheisensä henkirikoksen seurauksena ja vanhemmilla, jotka menettivät lapsensa terrori-iskun seurauksena (6, 10). Myös muut uhrin läheiset kokivat masennusta (17). Nuorilla aikuisilla uhrin läheisillä ilmeni myös kohonnutta riskiä masennukseen (29). Murhasta vaikeneminen aiheutti masennusta ja ahdistusta (7) naisille, joiden naispuolinen läheinen oli murhattu. Kunniamurhan koettiin aiheuttavan läheisille vakavia mielenterveysongelmia (16). Naiset, joiden läheinen nainen oli murhattu, kokivat avun hakemisen vaikeaksi mielisairauksiin kohdistuvan sosiaalisen leimautumisen vuoksi (7). Tekijän vanhemmat sairastuivat psykoottiseen masennukseen lapsen vangitsemisen seurauksena (9) ja traumatisoituivat (13).

Päihteiden käyttö lisääntyi niin uhrin kuin tekijänkin läheisillä (9, 12, 17, 23, 29). Tekijän läheisistä etenkin vanhemmat alkoholisoituivat ja käyttivät alkoholia tuskan tukahduttamiseksi (9). Uhrin läheiset käyttivät päihteitä itsensä lääkitsemiseen (12) ja heillä oli kohonnut riski huumeiden käyttöön (29). Lisäksi uhrin läheisten tupakointi lisääntyi (17).

Työ- ja toimintakyvyn heikkeneminen

Työ- ja toimintakyvyn heikkeneminen sisälsi työkyvyn heikentymisen (9, 10, 12, 23) ja toimintakyvyn heikentymisen (6, 7, 9, 10, 13, 23).

Työkyky heikentyi niin uhrin kuin tekijän läheisillä (9, 10, 12, 23). Erityisesti uhrin vanhemmat ja läheiset kokivat työkyvyn heikkenemistä (10, 12, 23). Uhrin läheiset jäivät varhaiseläkkeelle henkirikoksen jälkeen (12). Tekijän läheiset kokivat joutuneensa palaamaan töihin liian nopeasti henkirikoksen jälkeen, erityisesti rahatilanteensa vuoksi (9).

Toimintakyky heikentyi niin uhrin kuin tekijän läheisillä (6, 7, 9, 10, 13, 23). Uhrin vanhemmat ja läheiset sekä tekijän läheiset kokivat keskittymisvaikeuksia (10, 13, 23). Uhrin läheiset kokivat muistivaikeuksia, aikaansaamattomuutta, väsymistä ja sairauksien lisääntymistä (23). Lapset, joiden läheinen oli kuollut henkirikoksen seurauksena, kokivat aktiivisuuden laskua (6). Sekä tekijän että uhrin läheisten nukkuminen vaikeutui (13, 23). Tekijän vanhemmat kokivat terveysongelmia lapsen vangitsemisen vuoksi ja vangitseminen aiheutti myös läheisten päivärutiineihin kielteisiä vaikeuksia (9). Myös terrori-iskun seurauksena kuolleen uhrin vanhemmat kokivat kyvyttömyyttä nauttia arkisista asioista (10). Uhrin läheisiä kuormittivat kuolemaan liittyvät järjestelyt (23).

Sosiaalisen elämän muuttuminen

Sosiaalisen elämän muuttumiseen liittyi sosiaalisten suhteiden erilaisiksi muuttuminen (7, 12, 15, 16, 23), toisten ihmisten taholta epäasiallinen kohtelu (3, 6, 23), perhesuhteiden heikentyminen (6, 8, 15, 16, 18), raskaaksi koetusta yhteisöstä syrjäytyminen (3, 6, 7, 13, 14, 16, 17, 18, 19) leimautuminen (3, 6, 13, 16, 17) sekä luottamuksen menettäminen ihmisiin ja yhteiskuntaan (17, 19, 23).

Uhrin läheiset kokivat muutoksia ihmissuhteissaan (12) ja heidän ihmissuhteensa monimutkaistuvat (23). Sosiaalinen elämä muuttui naisilla, joiden läheinen nainen oli kuollut henkirikoksen seurauksena (7). Selvittämättömän henkirikoksen uhrin läheiset kokivat sosiaalisten suhteiden sen hetkisen tilan vahvistuneen tai heikentyneen entisestään (15). Kunniamurhan seurauksena kuolleen uhrin ja tekijän läheiset kokivat, ettei perheessä pystytty kommunikoimaan avoimesti keskenään henkirikoksen jälkeen (16).

Ihmiset kohtelivat epäasiallisesti uhrin läheisiä ja lapsia (3, 6, 23). Uhrille läheiset lapset kokivat väärinymmärretyksi ja nolatuksi tulemista koulussa niin opettajien kuin koulukaverien taholta (6). Uhrin läheiset kokivat tullessa huonosti kohdelluiksi (23), pettymystä ihmisten toiminnan vuoksi ja loukatuksi ja mitätöidyksi tulemista muiden ihmisten kaltoinkohtelun seurauksena (3).

Perhesuhteet heikentyivät niin uhrin kuin tekijän läheisillä (6, 8, 15, 16, 18). Kunniamurhan seurauksena kuolleen uhrin sekä tekijän läheiset kokivat läheisten välisten roolien muuttuvan ja kunniamurhan vaikuttaneen perheen välisiin suhteisiin. Läheiset myös erosivat avioliitosta murhan jälkeen (16). Nuoret aikuiset uhrin sisarukset kokivat perhejärjestelmän pirstaloituvan ja lohdun puutetta perheenjäseniltään (18). Uhrille läheiset lapset kokivat erkaantuvansa perheestään (6). Myös selvittämättömän henkirikoksen seurauksena kuolleen uhrin läheiset kokivat vaikeaksi jatkaa perheen yhteistä tekemistä ja perinteitä (15). Kunniamurhan seurauksena kuolleen uhrin läheiset kokivat sosiaalista elämää rajoittavien seurausten aiheuttavan surun ja ahdistuksen jatkumista sekä turvattomuutta joutuessaan perheenjäsenten valvonnan alle (16). Henkirikoksen uhrin alaikäiset sisarukset tulivat usein huostaanotetuiksi (8).

Uhrin ja tekijän läheiset kokivat yhteisöstä syrjäytymisen raskaana (3, 6, 7, 13, 14, 16, 17, 18, 19). Uhrin läheiset etääntyivät sosiaalisesta verkostosta ja kokivat kuulumattomuuden tunnetta yhteisöönsä (3). Uhrille läheiset lapset, kunniamurhan seurauksena läheisensä menettäneet naiset, tekijän läheiset, uhrin läheiset ja sisarukset kokivat eristäytyneisyyttä (6, 7, 13, 17, 18). Uhrille läheiset lapset kokivat lisäksi itsensä näkymättömiksi (6). Kunniamurhan seurauksena kuolleen uhrin läheiset syrjäytyivät ja kokivat yhteisön arvostelevan heitä kielteisesti ja tuomitsevasti (16). Tapahtunut henkirikos erotti uhrin läheisten perheet muista perheistä. Läheiset kokivat itsensä esimerkiksi muille elämän pieleen menemisestä ja kokivat menettäneensä oikeutensa sekä asemansa yhteisössä (3). Tekijän läheiset puolestaan kokivat yhteisön vihan aiheuttavan pitkittynyttä traumaa (13).

Uhrin alaikäiset sisarukset kokivat vaikeudet koulutoverien kanssa psykososiaalisten ongelmien aiheuttajiksi (14).

Leimautuminen vaikutti voimakkaasti sekä tekijöiden että uhrien läheisten elämää (3, 6, 13, 16, 17). Läheiset kokivat häpeää (13, 17). Uhrin läheiset eivät voineet kunniamurhan jälkeen elää jatkuvan leimautumisen kanssa ja ottivat siksi muun muassa avioeron (16). Lapsiläheiset kokivat olevansa erilaisia kuin muut (6). Kunniamurhassa uhrin läheiset kokivat halua kuolla kunnian menettämisen vuoksi (16). Uhrin läheisten luottamus ihmisiin ja yhteiskuntaan mureni (17, 19, 23). Uhrin läheiset muuttuivat ennakkoluuloisiksi ihmisiä kohtaan (23). Afroamerikkalaisen uhrin afroamerikkalaiset läheiset kokivat epäluottamuksen virallisiin instituutioihin ja sosiaalisen leimautumisen pelon esteeksi tuen saamiselle (19).

Merkityksellisyden kadottaminen

Merkityksellisyden kadottaminen sisälsi kuormittavat itsesyytökset (9, 12, 16, 18, 23, 28) ja elämän mielekkyyden katoamisen (3, 16, 23).

Itsesyytökset kuormittivat sekä uhrin että tekijän läheisiä (9, 12, 16, 18, 23, 28). Kunniamurhassa uhrin läheisten syyllisyyttä lisäsi kyvyttömyys estää murha ja pyrkimys elämän jatkumiseen yhteisössä (16). Ratkaisemattoman murhan uhrin läheiset kokivat omien väärin tekojen vaikuttaneen heidän läheisensä kuolemaan ja he kokivat olevansa vastuussa kyvyttömyydestään suojella uhria (28). Tekijän vanhemmat kokivat toimintansa ennen henkirikosta aiheuttavan heille syyllisyydestä johtuvaa ahdistusta (9). Uhrin läheiset kokivat itsetunnon menettämistä (23) ja toivoivat, että olisivat itse olleet rikoksen uhreja (28).

Uhrin läheisillä elämän mielekkyys katosi (3, 16, 23). Tähän liittyi negatiivisuuden lisääntyminen elämässä ja mielekkäiden asioiden katoaminen elämästä (23). Uhrin läheiset kokivat voimakkaita kielteisiä tunteita (3), katkeroitumista (16, 23) ja elämän merkityksen katoamista (23).

Tuskaa tuottava tapahtuneen muisteleminen

Tapahtuneen muisteleminen oli tuskallista ja muisteleamiseen liittyi läheisen tekemän henkirikoksen järkyttävyyttä (9, 13, 16) ja pelko henkirikoksen toistumisen mahdollisuudesta (6, 7, 15, 16). Henkirikos pyrittiin sulkemaan pois mielestä (1, 6, 9, 12, 14, 16, 20), mutta toisaalta vainajan muisteleminen koettiin myös tärkeänä (3, 6, 10, 14, 16, 17, 19, 20, 23).

Tekijän läheiset kokivat läheisensä tekemän henkirikoksen järkyttävänä (9, 13, 16). Tekijän vanhemmilla oli mahdollisuus valita miten reagoivat lapsensa vankilatuomioon ja miten tarkastelevat sitä suhteessa antamaansa kasvatukseen sekä lapselle opettuihin arvoihin

(9). Vanhemmat pyrkivät välttämään lapsestaan välittämistä, jotta heidän pettymyksensä olisi pienempi ja paheksunta lapsensa tekemää rikosta olisi vähäisempää. Tekijän isä koki lapsensa tekemän henkirikoksen selittelyn anteeksiantamattomaksi (9). Kunniamurhan uhrin läheisten piti näyttää julkisesti hyväksyntänsä murhalle (16). Tekijän läheiset halusivat osoittaa sympatiaa uhrin perheelle ja halusivat pyytää anteeksi heiltä (13). Henkirikoksen toistumisen mahdollisuus pelotti uhrin läheisiä (6, 7, 15, 16). Lapset kokivat pelkoa toisen perheenjäsenen mahdollisesta murhasta (6) ja naiset pelkäsivät joutuvansa seuraavaksi henkirikoksen uhriksi (7). Uhrin läheiset kokivat epävarmuutta tekijän läsnä ollessa (16) ja vanhemmat ja isovanhemmat halusivat suojella jäljellä olevia lapsia ja lapsenlapsia vaaroilta (15).

Uhrin ja tekijän läheisillä, mukaan lukien lapset, ilmeni välttämiskäyttäytymistä henkirikokseen liittyen (1, 6, 9) ja erityisesti uhrin sisarukset välttelivät kuolleen sisaruksensa murhan ajattelemista (14). Uhrin läheisille murhaan liittyvien tunteiden salaaminen oli selviytymiskeino (20) ja he kokivat tukahduttamisen olevan äärimmäisin reaktio murhaan (16). Vaikka jotkut uhrin läheiset etäännyttivät itsensä menetyksen muistosta (12), vainajan muisteleminen oli yleisesti ottaen tärkeää uhrin läheisille (3,6,10,14,16,17,19,20,23).

Uhrin läheiset kokivat menetyksen tunnetta (17) ja kaipausta (10, 17, 23). Uhrin sisarukset kokivat menetyksen käsittelyn vaikeammaksi kuin oli odottaneet (14). Uhrin läheisten oli vaikea käsittää syytä rakkaansa hengen riistämislle (3). Läheiset kokivat huolta kuolleesta läheisestään (17). Lapset puolestaan pelkäsivät ruumiinavauksen aiheuttavan kipua vainajalle (6). Uhrin läheiset eivät halunneet rakkaan kuoleman jäävän merkityksettömäksi (3) ja kunniamurhissa läheiset kokivat jatkuvan siteen vainajan kanssa merkittäväksi osaksi suruprosessia (16). Uhrin läheisiä auttoi selviytymään henkinen yhteys vainajaan (19) ja konkreettiset muistot kuolleista läheisistä (20).

Oikeudenmukaisuuden tavoitteleminen

Oikeudenmukaisuuden tavoittelemiseen liittyi median tuoma kärsimys (3, 13), kauna tekijää kohtaan (4, 5, 11, 17), tekijän kiinnijääminen (5) ja oikeusjärjestelmän kuormittaminen (1, 3, 5, 6, 11, 17).

Tiedotusvälineiden vaatimukset, joiden mukaan niillä on oikeus raportoida murhasta, aiheutti läheisissä tyytymättömyyttä median toimintaa kohtaan (3). Tekijän läheiset puolestaan kokivat median synnyttävän huonoa kohtelua läheisiä kohtaan (13).

Uhrin läheiset kokivat kaunaa tekijää kohtaan (4, 5, 11, 17). Kaunaan liittyi läheisten loukkaantuminen tekijän saamasta huomiosta ja tekijän oikeuksista (11). Läheiset myös kokivat rikoksentehtäjän saavan parempaa kohtelua ja enemmän huomiota kuin he (17). Uhrin läheiset vaativat tekijälle ankarinta mahdollista rangaistusta (5) ja tapauksissa, joissa kuolemanrangaistus oli mahdollinen, useimmat kokivat sen oikeudenmukaiseksi

rangaistukseksi (4). Lisäksi läheiset kokivat tuomiot liian lieviksi suhteessa heidän kärsimyksensä (11).

Läheiset kokivat tekijän kiinnijäämisellä olevan käytännöllistä ja symbolista merkitystä. Tehty työ tekijän selvittämiseksi muistutti murhatusta läheisestä ja toi merkitystä murhatun läheisen elämälle. Läheiset uskoivat tekijän henkilöllisyyden selviävän. (5.)

Oikeusjärjestelmä kuormitti uhrin läheisten elämää (1, 3, 5, 6, 11, 17). Lapsiläheiset järkyttyivät tapahtumapaikalla kuulustelusta ja poliisiasemalle viemisen vuoksi. Lapset myös pelkäsivät syytetyksi tulemistä kuulustelun jälkeen. (6.) Uhrin läheiset pettyivät tutkimusprosessiin (5) ja kokivat itsensä mitättömiksi oikeusjärjestelmän silmissä (3). Uhrin läheiset kokivat, että oikeusjärjestelmän näkökulmasta murha nähtiin rikoksena valtiota kohtaan perheen sijaan, jossa läheisten toivoma oikeudenmukaisuus ei toteutunut (3). Lisäksi koettiin empatian puutetta viranomaisten taholta ja petetyksi tulemisen tunnetta rikosoikeusjärjestelmän taholta (11). Läheisten kokemuksen perusteella heillä ei ollut oikeutta tietoon (3). Uhrin äiti koki pettymystä mahdollisuudesta kohdistaa sanojaan suoraan tekijälle oikeudenkäynnissä (11). Läheiset kokivat voimattomuutta, tyytymättömyyttä ja turhautumista rikosoikeusjärjestelmää kohtaan (17). Tyytymättömyys lisäsi läheisten ahdistusoireita, masennusoireita ja psyykkisten oireiden vakavuutta (1). Vain muutamalla uhrin läheisellä oli positiivinen kokemus rikosoikeusjärjestelmästä ja joku uhrin läheisistä koki mahdollisuuden vaikuttaa asianmukaiseen tuomioon (11).

Merkityksellisten selviytymismenetelmien käyttäminen

Merkityksellisiin selviytymismenetelmiin liittyi fyysinen aktiivisuus (3, 28), läheisten tuki (3, 15, 16, 19, 20, 28), hengellisyys (7,12,19, 20, 25, 28) ja psykologinen tuki (3, 7, 9, 19, 28). Aktiivisuus oli merkityksellistä selviytymisessä ainoastaan henkirikoksen uhrin läheisille (3, 28). Uhrin läheiset saivat merkityksellisiksi koettujen asioiden tavoittelusta tarkoitusta pirstaloituneeseen elämään (3). Aktiivisuus käsitti päiväkirjan pitämisen, taiteen ja työn, jotka olivat läheisten selviytymismenetelmiä ratkaisemattomassa murhassa (28).

Uhrin läheisille läheisten tuki oli merkityksellistä selviytymisessä (3, 15, 16, 19, 20, 28). Surussa tärkeimmäksi tueksi koettiin perhe ja ystävät (19, 28). Toisaalta läheiset kokivat painetta näyttää rauhallisilta ja vahvoilta perheensä puolesta ratkaisemattomassa murhassa (28). Perhe, rakastava kumppani ja muisto rakkaasta tukivat yhteenkuuluvuuden tunnetta (3). Uhrin läheiset kokivat elonjääneiden perheenjäsenten kanssa vietetyn ajan tärkeäksi (15) ja kokivat iloiset hetket kuolleen perheenjäsenten kanssa hyödylliseksi selviytymiskeinoksi (20). Tärkeintä selviytymisessä oli kokoontua yhteen perheenä vastaamaan muiden perheenjäsenten emotionaaliin ja käytännön tarpeisiin (20). Siteiden ylläpitäminen oli uhrin läheisille keino toimia sosiaalista hylkäämistä vastaan (16).

Henkirikoksen uhrin ja tekijän läheisille hengellisyys oli tärkeää (7,12,19, 20, 25, 28). Usko oli merkittävin selviytymiskeino (20, 28) uhrin läheisille ja myös ratkaisemattoman murhan

tapauksissa. Rukouksen voimaa käyttivät sekä uhrin läheiset että naiset, jotka olivat kokeneet läheisen kunniamurhan, jossa tekijä saattoi olla myös heidän läheisensä (7, 20). Uskonnolliset tahot auttoivat uhrin läheisiä selviytymään (19) ja uskonnollinen tuki auttoi madaltamaan stressiä ja helpotti posttraumaattista stressiä jonkin verran (25). Ratkaisemattomassa murhan tapauksessa läheisten vakaumus auttoi heitä myös auttamaan muita (28). Horjumaton usko Jumalaan oli läheisten keino estää emotionaalista kipua (20) ja ratkaisemattomassa murhassa läheiset kokivat Jumalan lievittäneen heidän kokemaansa tuskaa, vihaa ja pelkoa (28). Uhrien läheisten surua vähensi uskonnon tuoma lohtu ja ajatus läheisen rauhassa lepäämisestä. Läheiset saivat uskosta vahvistusta elämän jatkumiseen (28).

Psykologinen tuki oli merkityksellistä selviytymisessä (3, 7, 9, 19, 28) sekä tekijöiden että uhrien läheisille. Henkirikoksen tekijän vanhemmilla oli epätoivoinen tarve saada vastauksia (9) ja uhrin läheisille terapeuttiset interventiot olivat tehokkaita (19). Uhrin läheisille tukea tarjosivat mielenterveyspalvelut, afroamerikkalaiset yhteisöpalvelujärjestöt ja korkeakoulut. Heille palvelujen toimivuus oli tärkeää (19). Lisäksi vertaistukiryhmät ja terapiapalvelujen toimivuus olivat selviytymismenetelmiä ratkaisemattomassa murhassa (28) ja läheiset kokivat olonsa tervetulleiksi vertaistukiryhmiin (3). Vertaistuki muilta tuskaa kokevilta lisäsi läheisten tunnetta siitä, että he kuuluvat johonkin (3).

Arvomaailman avartuminen

Tutkitut läheiset kokivat, että ihmisenä kasvaminen oli voimaannuttavaa (4, 9, 12,18, 23) ja maailmankatsomus muuttui (3, 12, 18, 23, 23, 28, 28).

Sekä henkirikoksen tekijöiden että uhrien läheiset kokivat ihmisenä kasvamisen voimaannuttavana (4, 9, 12,18, 23). Henkirikoksen tekijän läheiset kokivat asian käsittelyn merkityksellisen elämän edellytyksenä (9) ja uhrin läheiset puolestaan kokivat muutoksen yhtenä selviytymiskeinona (12). Uhrin läheiset kokivat henkirikoksen jälkeen muutoksia persoonallisuudessaan (12, 23). Henkirikoksen jälkeen uhrin sisarukset kokivat kasvaneensa herkemmiksi ja myötätuntoisemmiksi ihmisiksi ja kokivat arvostavansa elämää enemmän (18). Joissain tapauksissa uhrin läheiset kokivat empatiaa henkirikoksen tekijää kohtaan (4).

Uhrin läheisten maailmankatsomus muuttui henkirikoksen jälkeen (3, 12, 18, 23, 28.). Osa läheisistä etsi uutta normaalia menetyksen jälkeen (12) ja he kokivat aiemmat uskomuksensa maailmanjärjestyksestä vanhanaikaisiksi. (3) Jotkut uhrin sisarukset taas kokivat maailmankuvansa muotoutuvan uudelleen. (18). Uhrin läheiset saattoivat arvioida uusiksi uskonnollisia vakaumuksiaan (28) ja kyseenalaistaa Jumalan olemassaolon (28). Lisäksi joidenkin läheisten tulevaisuuden suunnitelmat muuttuivat (23).

Luotettavuuden pohdinta

Systemaattisessa katsauksessa kriittinen laadunarviointi on välttämätöntä. Tässä katsauksessa artikkelien laadunarvioinnissa käytettiin Joanna Briggs -instituutin (JBI) laadunarviointikriteereitä (Hotus, 2018a; Hotus, 2019). Virheiden ja harhan vähentämiseksi laadunarviointi tehtiin itsenäisesti kahden henkilön toimesta (Hotus 2018b). Tämän jälkeen laadunarvioinnit käytiin yhdessä läpi antaen lopullinen arviointipisteitys. Täydet pisteet annettiin kolmelle artikkelille, ja alin annettu pistemäärä oli neljä pistettä kymmenestä (Liite 1).

Systemaattisessa katsauksessa oleellista on laatia selkeä tutkimuskysymys, jonka avulla voidaan laatia sopiva hakustrategia ja rajata katsauksen laajuutta. Mukaanottokriteerit tulee olla kuvattu selkeästi ja niiden tulee sopia yhteen tutkimuskysymysten kanssa. Hakustrategia ja käsitteet tulee olla kuvattuna selkeästi. (Hotus 2018b.) Tässä katsauksessa tutkimuskysymyksiä oli kaksi. Käsitteet määriteltiin ensin yleisellä tasolla ja sen jälkeen siten, kuinka ne tässä katsauksessa määritellään. Hakustrategia sekä mukaanotto- ja poissulkukriteerit on kuvattu raportissa sanallisesti sekä kuviossa (kuvio 1.).

Katsauksessa käytettiin useita luotettavia ja aihealueen näkökulmasta relevantteja kansainvälisiä tietokantoja (Hotus 2018b), mikä vähentää julkaisuharhaa ja lisää luotettavuutta. Tästä huolimatta kirjallisuuskatsauksen ulkopuolelle on saattanut jäädä jokin merkittävä julkaisu, joka olisi saattanut olla löydettävissä käyttämällä lisätietokantoja. Tietokantarajaukset ovat saattaneet jättää tämän katsauksen ulkopuolelle yhteiskuntatieteissä ja kulttuuritutkimuksessa sekä teologiassa tehtyjä viitteitä, koska haku kohdistui keskeisiin terveystieteellisiin ja psykologisiin tietokantoihin. Myös kielirajaukset ja joidenkin artikkeleiden saatavuus on saattanut jättää katsauksesta jonkun yksittäisen artikkelin pois.

Sisällönanalyysin kulku tässä katsauksessa on kuvattu yksityiskohtaisesti (taulukko 2). Katsauksen johtopäätökset perustuvat tuloksiin. Tulosten siirrettävyydessä tulee huomioida, että suurin osa tutkimuksista on tehty Yhdysvalloissa (n=19). Muut tutkimukset oli julkaistu Alankomaissa (n=2), Qatarissa (n=1), Australiassa (n=1), Norjassa (n=1), Palestiinassa (n=1), Kanadassa (n=1), Iso-Britanniassa (n=1), Etelä-Afrikassa (n=1) ja vain yksi Suomessa (n=1). Täten erityisesti eri maiden oikeusjärjestelmät saattavat erota huomattavasti suomalaisesta järjestelmästä.

Tulosten tarkastelua

Henkirikosten uhrien läheisistä oli tehty useissa maissa tutkimuksia, mutta vain muutamassa tutkimuksessa tiedonantajina oli uhrien sisaruksia. Tutkimuksia, jotka käsittelivät ainoastaan henkirikoksen tekijöiden sisaruksia, ei löytynyt yhtään. Henkirikoksen tekijöiden ja uhrien sisarusten lisäksi muihin läheisiin kohdistuvia

tutkimuksia löytyi enemmän, mutta Suomesta vain yksi. Henkirikoksia tehdään Suomessa vuosittain yli sata (Rikoksantorjuntaneuvosto, ei pvm), joten sekä uhrien että tekijöiden läheisiä on huomattava määrä. Yhdysvaltalaisia tutkimuksia oli eniten.

Tutkimusta henkirikosten uhrien ja tekijöiden läheisiin liittyen oli tehty erilaisista näkökulmista. PTSD-oireita ja pitkittynyttä surua oli tutkittu paljon, ja ne ovatkin hyvin yleisiä henkirikoksen jälkeen sekä tekijän että uhrin läheisillä. Kunniamurhia oli tutkittu myös jonkin verran, etenkin naisten näkökulmasta. Kunniamurhassa sekä uhri että tekijä ovat omasta lähipiiristä, ja tämä aiheuttaa ristiriitaisia ja tuskallisia tunteita sekä sosiaalisen elämän vaikeuksia läheisille.

Läheisten elämänmuutoksissa ilmeni suruprosessin pitkäkestoisuus ja pitkittynyt suru. Suruprosessiin liittyi voimakas shokkireaktio, joka on tyypillistä äkillisen ja traumaattisen kuoleman jälkeen (Poijula 2010). Yhteiskunnassamme surulle tulisi antaa aikaa. Surulle ei Suomessa ole käytössä diagnoosia, mutta erityisesti alkuvaiheessa on tärkeää huomioida sekä uhrien läheisten että tekijän läheisten työkyky. Lakisäätteistä (1326/2010, 27§, 40§, 50§) kriisiapua tulee tarjota läheisille akuutissa vaiheessa, mutta olisi tärkeää tarjota myös pitkäkestoisesti.

Henkirikoksen tekijöiden ja uhrien läheisillä mielenterveys- ja päihdeongelmat lisääntyivät. Masennus ja ahdistus olivat yleisiä oireita. Myös leskeksi jäämisellä on todettu merkittäviä kielteisiä vaikutuksia mielenterveyteen. (Wilcox ym 2003.) Katsauksessa ilmeni, että myös lapsilla oli aggressiivisuutta ja masennusta, ja heihin kohdistuvat tukitoimet eivät saisi unohtua perheen kohdatessa henkirikoksen. Lapsiin ja nuoriin liittyvää tutkimusta läheisen henkirikoksen ja ylipäätään muidenkin läheisten ihmisten menetyksen jälkeen on vähän saatavilla, ja siksi tutkimusta tulisi lisätä. Tiedetään kuitenkin, että esimerkiksi vanhemman kuolema vaikuttaa nuorten sosiaaliseen toimintakykyyn, fyysiseen ja henkiseen terveyteen sekä kehitykseen kokonaisuudessaan (Cinzia ym. 2014, Palmer ym. 2016).

Henkirikos aiheutti sekä uhrin että tekijän läheisille työ- ja toimintakyvyn heikkenemistä. Täten yhdellä henkirikoksella on merkittäviä taloudellisia yhteiskunnallisia seurauksia, sillä henkirikoksen toissijaisia uhreja, eli läheisiä, on moninkertainen määrä vuosittaiseen uhrien määrään verrattuna (Rikoksantorjuntaneuvosto, ei pvm). Työkyvyttömyyden vähentäminen tuo yhteiskunnalle säästöjä puhumattakaan työn merkityksestä yksilölle. Läheisten vähittäistä paluuta työelämään tulee tukea huomioiden heidän yksilölliset voimavaransa ja työn vaativuus.

Henkirikoksen kokeneilla läheisillä sosiaalinen elämä muuttui radikaalisti ja pääosin negatiiviseen suuntaan. Henkirikos vei läheiset ja perheenjäsenet kauemmaksi toisistaan. On huomioitava, että henkirikos tapahtuu usein perheen sisällä (Lehti 2020) ja täten sosiaalinen verkosto muodostuu usein uhrin ja tekijän läheisistä. Yhteiskunnassamme henkirikoksen lapsiläheisten hyvinvoinnista huolehtiminen on tärkeää, sillä heille merkittävät ihmiset saattavat olla kykenemättömiä oman surunsa vuoksi huolehtimaan lapsista. Läheisten ja tekijöiden välistä luottamusta voisi lisätä vankka yhteiskunnan tarjoama tukiverkko ja sensitiivinen kohtelu viranomaisten ja oikeusjärjestelmän taholta.

Vainajan muisteleminen oli uhrin läheisille tärkeää, mutta tuskallista. Muistojen vältteleminen liittyy keskeisesti traumatyöhön ja posttraumaattiseen stressireaktioon (Traumaperäinen stressihäiriö: Käypä hoito -suositus 2020). Tällöin läheisiä tulee ohjata ensisijaisesti ammattiavun piiriin ja traumaterapiaan. Median toivottiin kohtelevan oikeudenmukaisesti. Oikeudenmukaisuuden tavoittelu oli tärkeää etenkin uhrin läheisille, mutta tyytymättömyys mediaan koski myös tekijän läheisiä. Uhrin läheiset kantoivat kaunaa tekijää kohtaan kokien, että tekijää kohdeltiin paremmin oikeudessa kuin heitä. Viranomaisten ja oikeuslaitoksen tulisi tukea henkirikoksen kohdannutta ihmistä tai perhettä. Tukitoimien tulisi kannatella perheitä vielä pitkään oikeusprosessin jälkeenkin, sillä tuomio nostaa läheisten mieliin uudelleen voimakkaita tunteita.

Läheisten maailmankatsomus muuttui ja osa heistä koki ihmisenä kasvamista tapahtuneen myötä. Läheiset kokivat myös empatiaa henkirikoksen tekijää kohtaan. Yhteiskunnassamme on kokeiltu mallia, missä henkirikoksen tekijä kohtaa läheiset anteeksipyyntön ja antamisen merkeissä (Konttila 2020). Läheisten kokemuksista liittyen tähän malliin tarvitaan lisää tutkimustietoa.

Connolly ja Gordon (2015) tarkastelivat omassa systemaattisessa katsauksessaan henkirikoksen vaikutuksia uhrin läheisiin. Yhteneväisiä tarkasteltuja tutkimuksia tämän systemaattisen katsauksen kanssa oli yhteensä seitsemän (1, 6, 17, 19, 20, 24, 25). Connolly ja Gordon (2015) rajasivat hakunsa vuosien 1985 ja 2012 välille. Tämän systemaattisen katsauksen haussa ei käytetty aikarajauksia. Yhteneviä tietokantoja haussa tämän systemaattisen katsauksen kanssa oli yksi (PsycINFO). Tämän systemaattisen katsauksen tulokset ovat yhteneviä Connollyn ja Gordonin (2015) systemaattisen katsauksen kanssa psyykkisten oireiden, työ- ja toimintakyvyn heikkenemisen, sosiaalisen elämän muutosten ja selviytymismenetelmistä hengellisyyden osalta.

Johtopäätökset

Henkirikoksen uhrin sisaruksiin liittyviä tutkimuksia on tehty vähän (n=4). Muihin henkirikoksen läheisiin liittyviä tutkimuksia on tehty enemmän (n=23). Henkirikoksen tekijän läheisiä koskevia tutkimuksia on tehty erittäin vähän (n=2). Läheisiin ja etenkin sisaruksiin kohdistuvaa tutkimusta tulisi vielä lisätä, jotta heidän äänensä kuultaisiin järkyttävän tapahtuman sattuessa kohdalle.

Henkirikoksen uhrin ja tekijän läheisten elämänmuutokset henkirikoksen jälkeen ovat poikkeuksetta negatiivisia, voimakkaita, raskaita ja elämää kuormittavia. Henkirikos vaikuttaa läheisen fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen sekä sosiaaliseen ja hengelliseen elämään. Läheisten ääni pitäisi saada paremmin kuuluviin rikosoikeusprosessissa ja mediassa.

Kunniamurhiin liittyvä tutkimus on kompleksista, sillä tapauksissa tekijä ja uhri yleensä tuntevat toisensa. Näin myös läheisten näkökulma on moninainen, sillä sekä tekijä että uhri

voivat olla samasta perheestä. Tämä synnytti katsauksen tutkimusten mukaan pelkoa etenkin naisissa. He pelkäsivät joutuvansa itsekin henkirikoksen uhreiksi. Kunniamurhia on uutisoitu tapahtuneen myös Pohjoismaissa viime vuosina ja aihetta olisi syytä tutkia myös suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa.

Uhrin ja tekijän läheisiä verrattaessa tekijöiden läheisten osalta korostuu vanhempien tuska lapsen tekemästä henkirikoksesta. Tekijän vanhemmat kokivat myös syyllisyydestä kumpuavaa ahdistusta. Uhrin läheisille menetyksen tuska aiheutti pitkäkestoista surua, kun taas tekijän läheisille pitkittynyttä traumaa aiheutti yhteisön heihin kohdistama viha ja arvostelu. Tekijän läheisiä on tutkittu erittäin vähän ja jatkotutkimus heidän kokemuksistaan olisi tarpeellista.

Henkirikoksen vaikutuksista läheisten elämään tulisi keskustella enemmän yhteiskunnassamme pyrkien vähentämään sen tuomia kielteisiä seurauksia läheisille. Olisi tärkeää, että Suomeen saataisiin selkeä hoitopolku, jossa määritellään mikä tai mitkä organisaatiot ottavat vastuun henkirikosuhrien läheisten ja myös tekijän läheisten tukemisesta. Henkirikoksen jälkeen tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja hyvää tiedonkulkua eri organisaatioiden välillä. Yhteiset tietojärjestelmät ovat ehdoton edellytys tälle.

Kirjoittajista

Toni Lindberg (TtK, toni.lindberg@tuni.fi) on tutkinut henkirikosten tekijöiden läheisten kokemuksia Suomessa. Lindberg työskentelee osastonhoitajana.

Anna Kauppinen (TtM, anna.kauppinen@tuni.fi) on tutkinut henkirikosten uhrien sisarusten suruprosessia Suomessa. Tällä hetkellä Kauppinen työskentelee hoitotyön opettajana.

Anna Liisa Aho (TtT, dosentti, annaliisa.aho@tuni.fi) on pitkään tehnyt tutkimusta surusta, surevien selviytymisestä ja tukemisesta eri perheenjäsenten ja erilaisten kuolinsyiden jälkeen. Aho myös kouluttaa ja luennoi aihealueesta.

Abstract in English:

In 2022, 79 homicides came to the attention of the authorities in Finland. Homicide is a traumatic experience for both the victim's and the perpetrator's loved ones and affects their lives for a long time.

The purpose of this systematic literature review was to survey the studies conducted on siblings of homicide perpetrators and victims, and to describe the life changes experienced by loved ones after a homicide. The aim of the review is to give an overview of research related to siblings of victims and perpetrators of homicide. The goal is also to produce information about experienced life changes, which can be used in society to help when dealing with the siblings and other relatives of victims and perpetrators of homicide. The research questions of the review are: What kind of

---

research has been done on siblings of victims and perpetrators of homicide? What kind of life changes did the relatives of homicide victims and perpetrators experience after the homicide?

The data search was carried out in March-April 2022 systematically from the CINAHL, PsycInfo, Medic, Medline, ARTO and ProQuest databases. Terms related to homicide and the words sibling, sister, brother and family member were used as search words. Boolean operators and truncation of search words were used in the searches. The inclusion criteria were: Includes siblings or relatives of the victim or perpetrator of a homicide. The articles had to be peer-reviewed, in Finnish or English, and the entire text had to be available. The total result of the search was 2053, after database limitations and exclusion criteria 76 and based on the full text, 29 articles were selected for the review. JBI's quality assessment criteria were used in the quality assessment, and inductive content analysis was used as the analysis method.

The review found four studies on the siblings of the victim of a homicide, and 23 studies on relatives other than the siblings. Two studies were found on the perpetrator's relatives. The studies were published between 1988 and 2022, and most of them were conducted in the United States. 16 of the studies were qualitative and 12 were quantitative. One of the studies was a multi-method study. The research highlighted the means of survival and life changes of loved ones, the effects of murder on life, the role of religion in survival, and experiences with the criminal justice system. PTSD symptoms of loved ones, prolonged grief and desire for revenge were also examined. Quantitative studies measured the general health of loved ones, prolonged grief, life satisfaction, children's anxiety and PTSD symptoms. In total, 24 different measurement scales were used in the studies.

The life changes of both the loved ones of victims of the homicide and the loved ones of perpetrators involved experiencing a long-lasting grieving process, an increase in mental health and substance abuse problems, a decrease in the ability to work and function, a change in social life, and a loss of a sense of meaning. In addition, the changes in the lives of loved ones included remembering what happened that caused pain, seeking justice, using meaningful coping methods, and expanding the world of values.

The effects of a homicide on loved ones are almost always negative and cause many kinds of consequences in their lives. Homicide affects a loved one's physical and mental health, as well as their social and spiritual life. The voice of loved ones should be better heard in the criminal justice process and in the media. Attention should be paid to the effects of homicide on life in social and health care.

Key words: Homicide, sibling, loved one, life changes

Kirjallisuuskatsauksen tutkimukset

1. Amick-McMullan, Angelyne, Dean G. Kilpatrick, Lois J. Veronen, ja Susan Smith. 1988. "Family Survivors of Homicide Victims: Theoretical Perspectives and an Exploratory Study." *Journal of Traumatic Stress* 2 (1): 21–35. <https://doi.org/10.1002/jts.2490020104>
2. Applebaum, Debra R. ja G. Leonard Burns. 1991. "Unexpected childhood death: posttraumatic stress disorder in surviving siblings and parents." *Journal of Clinical Child Psychology* 20 (2): 114–120. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp2002_1
3. Armour, Marilyn P. 2002 "Journey of family members of homicide victims: A qualitative study of their posthomicide experience." *American Journal of Orthopsychiatry* 72 (3): 372–382. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.72.3.372>

4. Barrile, Leo G. 2015. "I forgive you, but you must die: Murder victim family members, the death penalty, and restorative justice." *Victims ja Offenders - An International Journal of Evidence-based Research, Policy, and Practice* 10 (3): 239–269. <https://doi.org/10.1080/15564886.2014.925022>
5. Borg, Marian. ja Ashley Wellman. 2018. "Envisioning justice: The complex journey of cold case homicide survivors." *Violence and Victims* 33 (6): 1102–1123. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.33.6.1102>
6. Burgess, Ann W. ja Paul Clements. 2002. "Children's responses to family member homicide." *Fam Community Health* 25 (1): 32–42. <https://doi.org/10.1097/00003727-200204000-00007>
7. Daher-Nashif, Suhad. 2022. "Intersectionality and femicide: Palestinian women's experiences with the murders of their beloved female relatives." *Violence Against Women* 28 (5): 1077–1097. <https://doi.org/10.1177/10778012211014561>
8. Damashek, Amy ja Barbara L. Bonner. 2010. "Factors related to sibling removal after a child maltreatment fatality." *Child Abuse ja Neglect* 34 (8): 563–569. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.12.006>
9. Deegan, Simone J. 2020. "The meaning of murder: Family members in the lives of juvenile homicide offenders." *British Journal of Criminology* 61 (1): 85–103. <https://doi.org/10.1093/bjc/azaa055>
10. Dyregrov, Kari, Atle Dyregrov ja Pål Kristensen. 2015. "Traumatic bereavement and terror: The psychosocial impact on parents and siblings 1.5 years after the July 2011 terror killings in Norway." *Journal of Loss and Trauma* 20 (6): 556–576. <https://doi.org/10.1080/15325024.2014.957603>
11. Englebrecht, Christine, Derek T. Mason, ja Margaret J. Adams. 2014. "The experiences of homicide victims' families with the criminal justice system: an exploratory study." *Violence and Victims* 29 (3): 407–421. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-12-00151>
12. Englebrecht, Christine M., Derek T. Mason, ja Peggy J. Adams. 2016. "Responding to homicide: An exploration of the ways in which family members react to and cope with the death of a loved one." *Journal of Death and Dying* 73 (4): 355–373. <https://doi.org/10.1177/0030222815590708>
13. Escholz, Sarah, Mark D. Reed, Elizabeth Beck, ja Pamela Blume Leonard. 2003. "Offenders' family members' responses to capital crimes: The need for restorative justice initiatives." *Homicide Studies* 7 (2): 154–181. <https://doi.org/10.1177/1088767902250819>
14. Freeman, Linda N., David Shaffer, ja Helen Smith. 1996. "Neglected victims of homicide: the needs of young siblings of murder victims." *American Journal of Orthopsychiatry* 66 (3): 337–345. <https://doi.org/10.1037/H0080184>

15. Jacobs, Katie, Ashley R.P. Wellman, Amanda M. Fuller, Celeste P. Anderson, ja Samantha M. Jurado. 2016. "Exploring the familial impact of cold case homicides." *Journal of Family Studies* 22 (3): 256–271. <https://doi.org/10.1080/13229400.2015.1065195>
16. Khatib, Salam, Dawn Edge, ja Shaun Speed. 2020. "On the road to social death: A grounded theory study of the emotional and social effects of honor killing on families-A Palestinian perspective." *Violence Against Women* 26 (9): 1008–1032. <https://doi.org/10.1177/1077801219847289>
17. Mezey, Gill, Chris Evans, ja Kathy Hobdell. 2002. "Families of homicide victims: Psychiatric responses and help-seeking." *Psychology And Psychotherapy* 75 (1): 65–75. <https://doi.org/10.1348/147608302169553>
18. Pretorius, Gertie, Julia Halstead-Cleak, ja Brandon Morgan. 2010. "The lived experience of losing a sibling through murder." *Indo-Pacific Journal of Phenomenology* 10 (1): 1–12. <https://doi.org/10.2989/IPJP.2010.10.1.7.1079>
19. Sharpe, Tanya L. 2008. "Sources of support for African-American family members of homicide victims." *Journal of Ethnic ja Cultural Diversity in Social Work* 17 (2): 197–216. <https://doi.org/10.1080/15313200801947231>
20. Sharpe, Tanya L, ja Javier Boyas. 2011. "We fall down: The African American experience of coping with the homicide of a loved one." *Journal of Black Studies* 42 (6): 855–873. <https://doi.org/10.1177/0021934710377613>
21. Sharpe, Tanya L., Philip Osteen, Jodi J. Frey, ja Lynn M. Michalopoulos. 2014. "Coping with grief responses among African American family members of homicide victims." *Violence And Victims* 29 (2): 332-347. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.vv-d-12-00083r1>
22. Tasker, Susan L., ja Kenneth E. Wright. 2020. "Exploring aspects of health and well-being in siblings of young homicide victims." *Illness, Crisis ja Loss* 28 (1): 71–94. <https://doi.org/10.1177/1054137317742560>
23. Terkamo-Moisio, Anja, Mammu Siekkinen, ja Anna Liisa Aho. 2021. "Henkirikosten uhrien omaisten kielteiset elämänmuutokset." *Hoitotiede* 33 (3): 178–190. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202302162456>
24. Thompson, Martie P., Fran H. Norris, ja R. Barry Ruback. 1998. "Comparative distress levels of inner-city family members of homicide victims." *Journal of Traumatic Stress* 11 (2): 223–242. <https://doi.org/10.1023/A:1024494918952>
25. Thompson, Martie P., ja Paula J. Vardaman. 1997. "The role of religion in coping with the loss of a family member to homicide." *Journal for the Scientific Study of Religion* 36 (1): 44–51. <https://doi.org/10.2307/1387881>
26. van Denderen, Mariette, Jos de Keijser, Coby Gerlsma, Mark Huisman, ja Paul A. Boelen. 2014. "Revenge and psychological adjustment after homicidal loss." *Aggressive Behavior* 40 (6): 504-511. <https://doi.org/10.1002/ab.21543>

27. van Denderen, Mariette, Jos de Keijser, Mark Huisman, ja Paul A. Boelen. 2016. "Prevalence and correlates of self-rated posttraumatic stress disorder and complicated grief in a community-based sample of homicidally bereaved individuals." *Journal of Interpersonal Violence* 31 (2): 207–227. <https://doi.org/10.1177/0886260514555368>
28. Wellman, Ashley R.P. 2014. "Faith without answers: the use of religion among cold case homicide survivors." *Omega* 69 (1): 19-39. <https://doi.org/10.2190/OM.69.1.b>
29. Zinzow, Heidi M., Alyssa A. Rheingold, Alesia O. Hawkins, Benjamin E. Saunders, ja Dean G. Kilpatrick. 2009. "Losing a loved one to homicide: prevalence and mental health correlates in a national sample of young adults." *Journal of Traumatic Stress* 22 (1): 20-27. <https://doi.org/10.1002/jts.20377>

Lähteet

- Armour, Marilyn. 2003. "Meaning making in the aftermath of homicide." *Death Studies* 27 (6): 519–540 <https://doi.org/10.1080/07481180302884>
- Asaro, Regina. 2001. "Working with adult homicide survivors, part I: Impact and sequelae of murder." *Perspectives in Psychiatric Care* 37 (3): 95–101. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6163.2001.tb00633.x>
- Cinzia, Punziano A, Licia Montagna, Chiara Mastroianni, Casale Giuseppe, Michela Piredda, ja Maria G. de Marinis. 2014. "Losing a Parent. Analysis of the literature on the experiences and needs of adolescents dealing with grief." *Journal of Hospice ja Palliative Nursing* 16 (6): 362–373. <https://doi.org/10.1097/NJH.0000000000000079>
- Connolly, Jennifer ja Gordon Ronit. 2015. "Co-victims of Homicide: A Systematic Review of the Literature." *Trauma, Violence ja Abuse* 16 (4): 494-505. <https://doi.org/10.1177/1524838014557285>
- Damian, Simona Irina, Schiopu, Cristina Gabriela, Diac, Madalina Maria, Furnica, Cristina, Scripcaru, Andrei ja Diana Bulgaru-Iliescu. 2023. "Mental Illness and Parricide. A Case Report of Patricide." *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience* 14 (4): 109-123. <https://doi.org/10.18662/brain/14.4/495>
- Green, Bart N., Claire D. Johnson, ja Alan Adams. 2006. "Writing narrative literature reviews for peer-reviewed journals: secrets of the trade." *Journal of Chiropractic Medicine* 5 (3): 101-117. [https://doi.org/10.1016/S0899-3467\(07\)60142-6](https://doi.org/10.1016/S0899-3467(07)60142-6)
- Hallintolaki 6.6.2003/434. 2003. "Luku 5, 28§." *Luettu* 14.1.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434#O2L5P28>

Hotus. 2018a. "JBI: Arviointikriteerit laadulliselle tutkimukselle" Viimeksi muokattu 29.11.2018. <https://hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/jbi-kriteerit-laadulliselle-tutkimukselle-ja-selosteosa-2.pdf>

Hotus. 2018b. "JBI: Arviointikriteerit järjestelmälliselle katsaukselle." Viimeksi muokattu 29.11.2018. <https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/jbi-kriteerit-ja-selosteosa-jarjestelmallinen-katsaus-final.pdf>

Hotus. 2019. "JBI: Arviointikriteerit poikkileikkaustutkimukselle." Viimeksi muokattu 16.4.2019. <https://hotus.fi/wp-content/uploads/2019/04/jbi-kriteerit-ja-selosteosa-poikkileikkaustutkimus-final.pdf>

Konttila, Arja. 2020. "Restoratiivinen dialogi auttaa henkirikosten uhrien omaisia ja tukee rikoksen tehneiden kuntoutusprosessia." Rikosseuraamuslaitos. Viimeksi muokattu 1.4.2020.

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/blogi/restoratiivinendialogiauttaa-henkirikostenuhrienomaisiajatukeerikoksentehneidenkuntoutusprosessia.html>

Kylmä, Jari ja Taru Juvakka. 2007. *Laadullinen terveystutkimus*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lehti, Martti. 2020. Henkirikoskatsaus 2020. Katsauksia 41/2020. Helsingin yliopisto: Valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319479/Katsauksia_41_Lehti_2020.pdf?sequence=1&jaisAllowed=y

Liem, Marieke ja Fransa Koenraadt. 2008. "Familicide: a comparison with spousal and child homicide by mentally disordered perpetrators." *Criminal Behaviour and Mental Health* 18 (2008): 306-318. <https://doi.org/10.1002/cbm.710>

Mastrocinque, Jeanna, Taylor Hartwell, Jed Metzger, Renae Carapella-Johnson, Peter Navratil, ja Catherine Cerulli. 2020. "Spirituality and Religion After Homicide and Suicide: Families and Friends Tell Their Stories." *Homicide Studies* 24 (2): 107-126.

<https://doi.org/10.1177/1088767918807263>

Miranda, Alexis O., Bogusia Molina, ja Sandi L. MacVane. 2003. "Coping With the Murder of a Loved One: Counseling Survivors of Murder Victims in Groups." *Journal of Specialist In Group Work* 28 (1): 48-63. <https://doi.org/10.1177/0193392202250078>

Murphy, Shirley A, Clark L. Johnson, Ick-Joong Chung, ja Randal D Beaton. 2003. "The Prevalance of PTSD Following the Violent Death of a Child and Predictors of Change 5 Years Later." *Journal of Traumatic Stress* 16 (1): 17-25.

<https://doi.org/10.1023/A:1022003126168>

- Niela-Vilen, Hannakaisa, ja Lotta Hamari. 2016. ”Kirjallisuuskatsauksen vaiheet.” Teoksessa *Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä*, toimittanut Minna Stolt, Anna Axelin ja Riitta Suhonen, 23–34. Turku: Juvenes Print.
- Nolbris, Margaretha ja Anna-Lena Hellstrom. 2005. ”Siblings' needs and issues when a brother or sister dies of cancer.” *Journal of Pediatric Oncology Nursing* 22, 227–233. <https://doi.org/10.1177/1043454205274722>
- Nurmi, Jari-Erik, Timo Ahonen, Heikki Lyytinen, Paula Lyytinen, Lea Pulkkinen, ja Isto Ruoppila. 2014. *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Palmer, Michelle, Micah Saviet, ja Jeremy Tourish. 2016. ”Understanding and supporting grieving adolescents and young adults.” *Pediatric Nursing* 42 (6): 275–281.
- Poijula, Soili. 2010. Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:21. Helsinki: Yliopistopaino. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3037-7>
- Putkonen, Hannu, Sabin Amon, Markku Eronen, Claudia M. Klier, Maria P. Almiron, Jenny Yourstone Cederwall ja Ghitta Weizmann-Henelius. 2011. ”Gender differences in filicide offense characteristics – A comprehensive register based study of child murder in two European countries.” *Child Abuse ja Neglect* 35 (2011): 319–328. <https://www.doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.01.007>
- Rikoksenteoriantaneuvosto. ”Henkirikokset.” Luettu 16.1.2024. <https://rikoksenteoriantaneuvosto.fi/henkirikokset>
- Rikoslaki 21.4.1995/578. 1995. ”Luku 21, 1–4§ ja 8–9§.” Luettu 16.1.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Suhonen, Riitta, Anna Axelin, ja Minna Stolt. 2016. ”Erilaiset kirjallisuuskatsaukset.” Teoksessa *Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä*, toimittanut Minna Stolt, Anna Axelin ja Riitta Suhonen, 7–19. Turku: Juvenes Print.
- Stone, Michael, Eckhard Steinmeyer, Jan Dreher ja Maya Krischer. 2005. ”Infanticide in Female Forensic Patients: The View from the Evolutionary Standpoint.” *Journal of Psychiatric Practice* 11 (1): 35–45. <https://doi.org/10.1097/00131746-200501000-00005>
- Terkamo-Moisio, Anja, Anna Liisa Aho, ja Mammu Siekkinen. 2021. ”Henkirikosten uhrien omaisten kielteiset elämänmuutokset.” *Hoitotiede* 33 (3): 178–190.
- Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326. 2010. ”Luku 3, 27§.” Luettu 16.1.2024. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#L3P27>

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326. 2010. "Luku 4, 40§." Luettu 16.1.2024.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#L4P40>

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326. 2010. "Luku 6, 50§." Luettu 16.1.2024.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#L6P50>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos THL. "Hyvinvointi- ja terveyserot. Elämänkulku." Luettu 16.1.2024. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elamankulku>

Tilastokeskus. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Luettu 14.1.2024.

https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_rpk/statfin_rpk_pxt_13ex.px/

Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Psykiatriyhdistys ry:n ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä. "Traumaperäinen stressihäiriö: Käypä hoito -suositus." 2020. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viimeksi muokattu 9.1.2020. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50080#K1>

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

UNODC. 2019. "Global study on homicide. Executive summary." United Nations. Luettu 14.1.2024. <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet1.pdf>

Vigil, Gloria ja Paul Clements. 2003. "Child and adolescent homicide survivors." *Journal of Psychosocial Nursing ja Mental Health Services* 41 (1): 9-30.

<https://doi.org/10.3928/0279-3695-20030101-11>

Virta, Tanja, Marja Kaunonen, ja Anna Liisa Aho. 2017. "Henkirikosuhrien läheisten suru sekä selviytymistä edistävät ja estävät tekijät." *Thanatos* 6 (2): 6-49.

Wilcox, Sara, Kelly R. Evenson, Aaron Aragaki, Sylvia Wassertheil-Smoller, Charles P. Mounon, ja Barbara LS. Loevinger. 2003. "The Effects of widowhood on physical and mental health, health behaviors and health outcomes: the women`s health initiative." *Health psychology* 22 (5): 513-522. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.22.5.513>